

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансового контролю та аудиту

КОВАЛЬЧУК Ілона Сергіївна

СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ФІНАНСОВИХ
РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»
магістерська програма – Економічна експертиза та аудит бізнесу
освітній ступінь – магістр

Науковий керівник:
д.е.н., професор М. Р. Лучко

Тернопіль-2021

ЗМІСТ

Список умовних позначень	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи здійснення судово-економічної експертизи результатів діяльності підприємства	7
1.1 Фінансові результати діяльності підприємства як об'єкт	7
1.2 Організаційно-методичний аспект призначення судово-економічної експертизи	17
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. Інформаційна база проведення судово-економічної експертизи результатів діяльності підприємства	30
2.1 Документальне оформлення операцій з обліку результатів діяльності підприємства	30
2.2 Судово-економічні дослідження стосовно виявлення ознак фіктивного банкрутства підприємства	36
Висновки до розділу 2	54
РОЗДІЛ 3. Порядок проведення судово-економічної експертизи результатів діяльності підприємства	56
3.1 Методика експертного дослідження операцій, пов'язаних з фінансовим результатом підприємства	56
3.2 Методика експертної оцінки впливу окремих факторів на показники фінансових результатів підприємства	63
Висновки до розділу 3	70
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	81

Список умовних позначень

ФС – фінансовий стан

ФР – фінансові результати

НП(С)БО – Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку

ВСТУП

Актуальність теми. Кожна господарська діяльність ефективною при отриманні фінансових результатів. Результат може вийти як позитивним, так і збитковим. Взагалі фінансові результати суб'єкта господарювання легко піддаються фальсифікуванню, через великий обсяг документації і рахунків обліку, які носять відомості про фінансовий результат.

Щоб підприємство давало бажані результати, необхідно належним чином організувати та відображати в обліку результати діяльності.

Скориставшись економічною перевіркою, можна отримати професійну відповідь, чи правильно на підприємстві обліковуються фінансові результати, та який стан фінансового обліку в цілому.

Науковці сфери економіки безупинно обговорюють та досліджують проблему обліку фінансових результатів. Бухгалтерам і підприємцям поняття фінансових результатів, разом із їх сутністю відкриваються під час формування в бухгалтерському обліку. Сфера ринкових відносин відверто впливає на систему бухгалтерського обліку, де облік фінансових результатів виступає центральним елементом.

Для дослідження фінансових результатів підприємства необхідна достовірна та своєчасна інформаційна система, якою, беззаперечно, може бути система ведення обліку за допомогою сучасного програмного забезпечення. Проте порядок визначення фінансових результатів у значному обсягу залежить від ряду внутрішніх та зовнішніх факторів.

Отож, дана тема актуальна в теоретичному і практичному аспектах, які пов'язані з розкриттям методики проведення судово-економічної експертизи фінансових результатів підприємства та потребою створити досконалу систему фінансового контролю, яка впровадить фінансову дисципліну.

Мета і завдання дослідження. Мета полягає у визначенні сутності фінансових результатів, методичних прийомів та методики проведення судово-бухгалтерської експертизи фінансових результатів діяльності підприємств,

дослідженні основних джерел, на які спирається експерт-бухгалтер у ході експертизи.

У ході дослідження були поставлені і вирішені наступні завдання:

- в'яснити сутність судово-економічної експертизи звітності фінансів;
- обґрунтувати теорію здійснення судово-економічної експертизи звітності фінансів підприємства;
- дослідити правові засади і організаційні принципи звітності фінансового стану в Україні;
- підсумувати методику дослідження експертом правдивого відображення фінансової звітності;
- провести аналіз організації дослідження економічних даних щодо діяльності підприємства по даних із фінансових звітів експертом.

Об'єктом дослідження є питання, які формуються в ході здійснення судово-економічної експертизи звітності фінансового стану підприємств як елемента судово-експертної діяльності.

Предметом дослідження є теоретичні інструменти та методичні та сама практика судово-економічної експертизи звітності про фінансовий стан господарюючих суб'єктів.

Методи дослідження. Щоб досягнути мети, використано такі методи, як аналіз, синтез, дедукція, порівняння, групування, моделювання та методи дослідження документів, економіко-статистичні методи кореляційного та регресійного аналізу – при вдосконаленні контролю і аналізу фінансових результатів підприємства.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у:

- визначенні економічної сутності фінансових результатів підприємства;
- уточненні питань призначення судово-економічних експертиз;
- визначенні порядку проведення судово-економічних експертиз;

- обґрунтуванні вибору показників фінансово-економічних результатів.

Практичне значення отриманих результатів. Результати, отримані від здійсненого наукового дослідження придатні для їх застосування, аби вдосконалити методика та практику економічної експертизи.

Апробація результатів дипломної роботи. За результатами магістерської роботи опубліковано дві статті в збірниках наукових праць кафедри фінансового контролю та аудиту Західноукраїнського національного університету.

Обсяг і структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Розділ 1. Теоретичні основи здійснення судово-економічної експертизи результатів діяльності підприємства

1.1 Фінансові результати діяльності підприємства як об'єкт обліку та судово-економічної експертизи

Однією з найвагоміших характеристик результатів діяльності підприємства є фінансовий стан підприємства. Її відображає взаємодія всіх елементів підприємства, що стосуються фінансів, а також в цілому всіх виробничо-господарських факторів.

Під час здійснення економічної діяльності, на підприємстві залучено велику кількість взаємопов'язаних матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Імовірно, що найголовнішим завданням, яке планується при створенні підприємства – забезпечення здобуття позитивного фінансового результату шляхом здійснення господарської діяльності. Тобто прибутку, який є основним джерелом внутрішнього фінансування та індикатором ефективної діяльності підприємства загалом.

Дізнатись конкретно про стан фінансів підприємства можна із фінансово-економічних показників, в яких містяться відомості про результативність діяльності, а також висвітлюють економічний потенціал розвитку підприємства. Щоб прийняти ефективне управлінське рішення необхідно видобути достовірну інформацію про результати діяльності, сформованою з врахуванням специфіки ведення діяльності та організаційної структури підприємства.

Отримати таку інформацію можливо із звітності, що складається на основі даних, відповідним чином організованого, бухгалтерського обліку.

Щоб найбільш достовірно визначити фінансовий результат, необхідно взяти за основу науково-обґрунтовану організацію і методику обліку.

Через певну невідповідність в законодавстві визнання ФР назріває необхідність вивчення визначення «фінансові результати» як об'єкта бухгалтерського обліку.

Сума, на яку доходи переважають розмір пов'язаних з ними витрати іменують прибутком. А у разі, коли витрати переважають розмір доходів – збитком.

Тобто, ФР (прибуток або збиток) розраховуються як різниця між доходами та витратами.

Досліджуючи нормативно-правову базу України, виявлено, що в законодавчих нормативних актах не розглядається власне сутність поняття «ФР». Сутність прибутку та збитку аргументовано лише незначною частиною законодавчої бази із бухгалтерського обліку. Тобто, дані поняття недоцільно ототожнювати, бо це призводить до спотворення даних, від яких залежить фінансова звітність.

В законодавчій базі з питань ведення та організації бухгалтерського обліку немає конкретизації щодо терміну «ФР», а визначено лише часткові категорії щодо нього, що є певною недосконалістю законодавства України.

Податковий підхід визнає розуміння «фінансові результати» та «прибуток» рівноцільними. У статті 134 Податкового кодексу України вказано, що прибуток рахується як шлях збавлення величини доходів за звітний період на собівартість справлених товарів, виконаних робіт, наданих послуг та величину інших витрат податкового періоду, який звітується.

Досліджуючи розуміння фінансового результату, виявлено, що найбільш поширеними означеннями є податковий, економічний та управлінський (Рис. 1.1).

Комплекс дій, пов'язаних із вивченням та аналізом результатів підприємницької діяльності, та які мають на меті визначити ступінь ефективності використання оборотних коштів для реалізації заданих програм і основних фондів, становлять собою аналіз фінансового стану. За допомогою даного аналізу можна виявити порушення та недоліки, які прямо впливають на результативність підприємства.

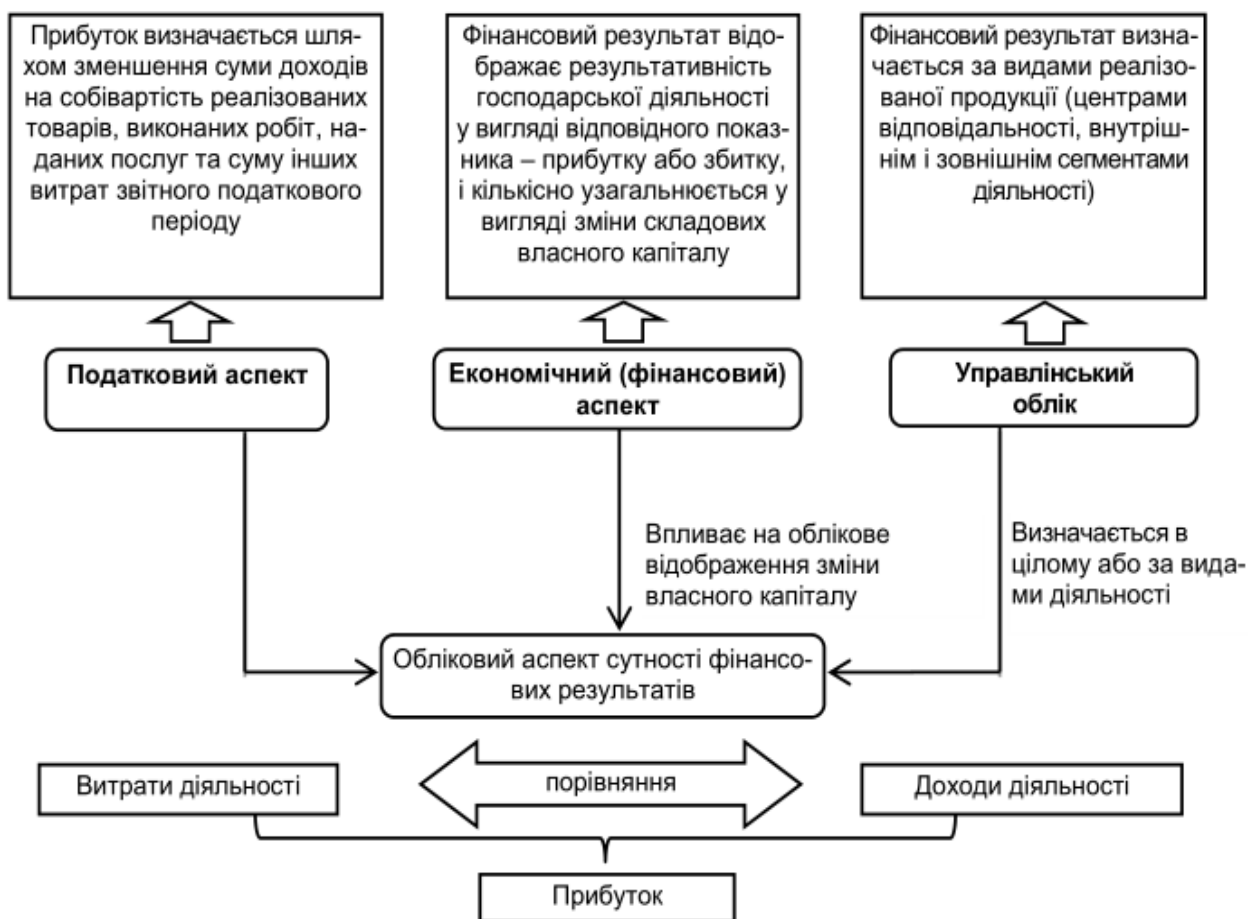

Рис.1.1 Сутність фінансових результатів

Для того, щоб проаналізувати фінансовий стан, необхідно дослідити основні балансові статті та інші матеріали обліку та фінансової звітності, провести вивчення раціональності формування й використання власних, позикових та залучених коштів, пригожість сум оборотних коштів їхнім вимогам, величину виконання та формування плану щодо одержання позитивного фінансового результату. Далі необхідно виявити в чому полягає недостатність джерел залучення надходження прибутків, факт присутності залишкових коштів обороту та здатність їх мобілізації, рух і наявність ходу запасів товарно-матеріальних цінностей, джерела їх утворення, ефективність користування кредитом і його забезпеченість матеріалами. На завершення аналізу визначається розрахунковий стан підприємства з покупцями, бюджетом, постачальниками, банками. Окреслюється фінансовий результат оборотних коштів в обігу, співвимірюються витрати з прибутками, проводяться пошуки

шляхів як можна залучити додаткові оборотні кошти, ставлячи на меті отримання додаткових прибутків.

Аналізуючи ФР, можна отримати оцінку стану підприємства, визначити чи відповідають вони встановленим та зробити аналіз в часі, застосовуючи для цього різні моделі, які відповідатимуть критерію аналізу. Оцінивши фінальні показники за кожною моделлю, отримаємо фінансові можливості на ринку та повну характеристику підприємства яке досліджувалось.

Ефективність діяльності підприємства виявляють результати фінансового стану діяльності господарюючих суб'єктів. Підсумок економічної діяльності суб'єкта господарювання, пред'явлений у формі вартості (грошей), є фінансовими результатами. Для визначення фінансового результату, фахівець має послідовно зіставити доходи і витрати, кожен з яких повинні бути класифіковані згідно видів діяльності. Згідно з чим й ФР також розбиваються на класи за видами діяльності. У бухгалтерській обліковій системі від продукуюваної інформації, залежить якість управлінських рішень, що затвердяться щодо ФР. Замало лише списання на належні субрахунки з обліку ФР доходів та витрат визначеного напрямку діяльності.

Визначати результат(прибуток, збиток) необхідно за кожним видом діяльності, що в надасть сформований єдиний якісний результат підприємницької діяльності. А це вимагає неабиякого вдосконалення бази нормативів, а саме – Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, власного капіталу, зобов'язань і господарських операцій та Інструкції до нього.

Результатним називають рахунок, на якому відображається фінансовий результат діяльності підприємства. Фінансовим результатом діяльності може бути збиток чи то прибуток.

Вже при формуванні фінансового результату та відображенні його в бухгалтерському обліку, бухгалтери зустрічаються з певними труднощами щодо його сутності. У ході дослідження інформації з літератури, підмічено, що вчені та фахівці в економічних, юридичних, фінансових науках, та й в бухгалтерському обліку, відсутнє єдине чітке пояснення ФР.

Основою є на НПБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» словосполучення «ФР діяльності» визначають наступним чином: «Прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати. Збиток – перевищення суми витрат над сумою доходів, для отримання яких здійснені ці витрати» [38].

Для того щоб дізнатись фінансовий результат, необхідно дослідити звітний період, порівняти витрати і доходи за цей період, та визначити прибуток а то й збиток.

В цьому разі, доходом підприємства вважається сума коштів та решти матеріальних ресурсів, що отримана у вигляді грошей.

Ведення діяльності (виробництво продукції, продаж товарів і послуг) є не єдиним джерелом для отримання доходу. Підприємство може збагачуватись від здійснення операцій на ринку. Звідси отримуємо такі форми підприємницького доходу, як звичайний, капітальний й дивідендний. В сумі ці три форми доходів утворюють валовий (загальний) дохід підприємства. Валовим доходом покриваються усі витрати підприємства, а залишок означає суму чистого доходу підприємства – прибуток.

Тобто, в простішій інтерпретації, валовий дохід за мінусом суми усіх витрат буде чистим доходом фірми. Якщо суб'єкт господарювання провадить свою діяльність неефективно, то отримує збиток, а не чистий дохід (коли виробничі витрати є дещо більшими за грошові доходи).

Грошові надходження формують валовий дохід та чистий дохід.

При цьому валовий дохід буде різницею грошової виручки і виробничими матеріальними витратами і на збут товарів, а також на трати, що стосуються засобів і предметів праці, які застосовувалися. А чистим доходом – різниця між витратами на оплату праці і валовим доходом за період здійснення господарської діяльності.

Робота найманих працівників зумовлює величину вартості, яка утворює валовий дохід.

У сучасній економіці доходом є результат діяльності усіх виробничих процесів. Проте існує ряд витрат, які не увійдуть до складу чистого доходу, та якими необхідно оплатити працю найманим робітникам, сплатити податки тощо.

Дохід, витрати, прибуток, як категорії економіки мають бути конкретно наповнені, а фінансовий облік має регулюватися державою, щоб забезпечити однаковий підхід до визначення витрат та доходів на всіх підприємствах.

НПБО 15 «Дохід» та НПБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» постановляють методологічне начало формування в даних фінансового обліку щодо доходів підприємства та їх визнання у підприємницькій звітності, чії норми розповсюджуються на підприємства, організації та решту юридичних осіб, довільної форми власності (окрім установ банків і бюджету).

Термін «дохід» означає отримання економічної вигоди під час звітного періоду, утворюється у вигляді виручки від випущених продуктів (товарів, послуг), винагород, гонорарів, дивідендів, відсотків, що являє собою результат діяльності підприємства. Дохід в обліку відображається як прихід активів чи убавку зобов'язань, утворюючи цим самим ріст власного капіталу (не беручи в увагу ріст капіталу, коли власники вкладають внесок) [52].

У своїх працях, Бутинець Ф.Ф., визначає, що дохід являється надходженням економічних вигод, які утворюються упродовж провадження підприємством діяльності у подібні виручки від реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), гонорарів, дивідендів, відсотків тощо» [7].

Відповідно до вимог НПБО 15 «Дохід», щоб визначити дохід, розрізняють дохід від:

- проведення робіт та надання послуг;
- продажу продукції, товарів, інших активів, які куплені з метою продажу (не враховуючи інвестицій у цінні папери);
- отримання відсотків, дивідендів або роялті шляхом передачі у користування активів фізичним та юридичним особами підприємства.

Відповідно до НПБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» чистий прибуток, збиток у обліку результатів фінансової діяльності формується крок за кроком впродовж звітного року за всіма видами надзвичайної й звичайної діяльності і складається з валового збитку чи прибутку, чистого збитку чи прибутку, результатів фінансового стану від операційної діяльності, звичайної діяльності до оподаткування, надзвичайної діяльності і звичайної діяльності [38].

Прибуток від звичайної активності перед оподаткуванням за мінусом суми податку на прибуток становлять фінансовий результат від звичайної діяльності.

Невідшкодовані витрати та доходи від подій, які є надзвичайними обліковуються порізно результатів фінансового стану від звичайної діяльності.

Остаточним фінансовим результатом виступає збиток чи прибуток, визначається кожного періоду діяльності підприємства. І являється значущим фінальним показником діяльності підприємства.

Збиток чи прибуток виступає показником усіх аспектів діяльності підприємства.

Управління прибутком називається процес розробки та схвалення управлінських рішень на рахунок формування доходів, розподілу та витрачання прибутку.

Після отримання результату економічного аналізу, необхідно розпланувати впровадження управлінських рішень, що дозволить керівництву оптимізувати стан фінансів підприємства і подбати про забезпечення ефективного розподілу прибутку. Розподіл прибутку має відповідати інтересам власників та інтересам держави.

При управлінні прибутком за мету ставлять оптимізацію джерел отримання і розподілення прибутку як у поточному періоді, так і в наступних звітних періодах. Щоб справедливо розподілити прибуток потрібно вважати на інтереси суспільства, персоналу підприємства, власників.

Якщо на підприємстві виник негативний фінансовий результат, необхідно вжити певні заходи, щоб його зменшити або усунути.

Очевидно, що фінансовий результат повинен опиратись на достовірну інформацію, яку забезпечує правильна організація бухгалтерського обліку.

Існує безліч підстав для дослідження понять економічних категорій. Дізнавшись перебіг сформуованих теорій ми здатні глибше зрозуміти сучасну економіку.

Однією з неоднозначних та складних економічних категорій є прибуток.

Американський економіст Ф.Найт у середині минулого століття вказав, що ні один із термінів економіки не застосовується в такій не збагненній кількості разів значень загального вжитку, як прибуток.

Загалом, надлишок над виробничими витратами фірми за мінусом витрат виробництва рахується прибутком. Витрати бувають неявні і явні, через це розрізняють бухгалтерський прибуток і економічний, який ще носить назву чистого прибутку або ж надприбутку. Виручка підприємства є бухгалтерським прибутком за мінусом явних зовнішніх витрат, що зв'язані з виробництвом. Економічний прибуток включає усі витрати, в тому числі і приховані витрати.

Вдаючись в історію, меркантилісти трактували прибуток, як такий, що утворюється за допомогою зовнішньої торгівлі від продажу товарів за цінами вищими, за ті, які товар куплено. Адам Сміт і Девід Рікардо вважали, що виробництво – це джерело прибутку.

Необхідно зазначити, про те що найбільш близькими теорії щодо визначення прибутку, є ті, які передбачають джерело прибутку в безпосередньому виробництві та пов'язують його з додатковим продуктом.

Прибуткову сутність можна краще пізнати через функції, які ним виконуються. Чим більшим є прибуток, отриманий господарюючим суб'єктом, тим краще виконуються поставлені задачі та здійснюється мета підприємницької діяльності. Це визначає, що основною функцією прибутку є те, що він являється оціночним показником діяльності фірми. Згідно з чинним законодавством України, прибуток є головним узагальнюючим показником результатів фінансового стану діяльності на всіх підприємствах.

Друга функція прибутку зводиться у налагоджені поділу ресурсів між підприємницькими суб'єктами, сферами та галузями виробництва. Власники підприємств зацікавлені в отриманні прибутку та уникненні збитку. Кожний вкладає свої матеріальні ресурси в сферу, яка передбачає їм високі надходження.

Наступною функцією прибутку є стимулювання, яке допомагає зменшити витрати виробництва, тим самим змушуючи підприємців очікувати позитивний результат фінансової діяльності.

Прибуток – це власність господарюючого суб'єкта, котрий вклав капітал, щоб його отримати. Відповідно до цього, власник капіталу має право встановлювати напрями використання прибутку. Такі нормативи зафіксовані законодавчою базою, де вказано, що володілець чи уповноважений ним орган відповідно до статуту підприємства може визначати порядок використання прибутку. Але в остаточному результаті прибуток використовується, по-перше, щоб провести розрахунки з державою, по-друге, щоб мати можливість створити резервний страховий фонд, по-третє, щоб створити фонд накопичення і, по-четверте, щоб сформувати фонд споживання. Такі напрямки використання прибутку регламентуються відповідно до законодавчих актів. Відповідно нормативно-правовим актам, держава впливає на обсяг розподілення прибутку шляхом накладення економічних санкцій, податків, податкових пільг.

У той же час в колективних підприємствах й господарських товариствах, частина отриманого прибутку розподіляється задля виплати дивідендів учасникам такого суб'єкта господарювання.

У статуті підприємства зазначається порядок розподілу прибутку та використання такого. В економіці України під час формування ринкових відносин прибуток розподіляється і використовується під значним впливом держави. Тому, що на сьогодні велика частина капіталу переходить у державну власність. Держава з однієї сторони як власник капіталу регулює напрями витрачання прибутку, а з іншої несе відповідальність за розвиток економіки суспільства. Через це держава мобілізує кошти в бюджет.

В бухгалтерському обліку важливим є аналіз ФР (рис.1.2).

Рис.1.2 Головні завдання ведення аналізу фінансових результатів

Отож проведення аналізу ФР відіграє важливу роль у отриманні позитивного ефекту для управління та досягнення стратегічної мети.

1.2 Організаційно-методичний аспект призначення судово-економічної експертизи

Проведення і призначення судових експертиз звершується згідно Закону України «Про судову експертизу», Кримінально-процесуального, Цивільного процесуального, Господарського процесуального кодексу України.

Законодавство визначає, що судові експертизи по цивільних справах й кримінальних призначаються у ситуаціях, коли необхідні спеціальні знання задля вирішення питань при провадженні за такими справами.

Для забезпечення гарантії, що дослідження є повним, об'єктивним і всебічним необхідно правильно визначити потребу використання обізнаності фахівця у сфері фінансового обліку та призначення експертизи на час розслідування злочину.

Завдання, що вирішуються судовими експертами наведено на Рис.1.3.

Мета призначення судово-економічної експертизи являє собою необхідність використання особами, які не наділені процесуальними правами судового експерта або експерта, у процесуальній формі спеціальних економічних знань.

Ревізійні дії проводяться незалежно до завдань економічної експертизи, але як судовий експерт, так і ревізор використовують одні методи прийоми та способи дослідження, тому експерт має знання для проведення ревізійних дій. Експерт-бухгалтер досліджує лише оглянуті документи, що перебувають в справі та які йому надав суд або слідчий. Коли за основу дослідження надана лиш ксерокопія документа, експерт зобов'язаний згадати про таке в своєму висновку. Як документ процесуальний, постанова про призначення експертизи включає три частини: вступну, описову і резолютивну.

У вступній частині наводиться дата та місце складання постанови, прізвище і посада особи, яка прийняла постанову, назва кримінальної справи, завдяки якій експертиза призначена.

Рис.1.3 Завдання, що вирішуються судовими експертами

В описовій частині наводиться суть справи і риси, які викликають необхідність провести експертизу, а також особливості досліджуваного об'єкта, які ймовірно є значимими для висновку експерта-економіста. Завершенням описової частини постанови є формування підстав для призначення експертизи.

У викладі резолюції про призначення бухгалтерської експертизи наводяться: вид експертизи за процесуальним визначенням (додаткова, комісійна, повторна), прізвище експерта, питання по яких він має скласти висновки, список матеріалів справи, які відправляються експерту-бухгалтеру для вивчення наведено в резолютивній частині. Необхідно зазначити у резолютивній частині конкретного виконавця, якщо проведення судово-економічної експертизи здійснюється експертною установою. Бо відповідно до закону, експертом виступає тільки фізична особа.

При призначенні експертизи, маючи за мету підтвердження висновків документальної ревізії, в постанові (ухвалі), що призначає експертизу потрібно вказати, які висновки безпосередньо і по якій причині викликають сумнів, чи

суперечать даним зібраних по справі доказів, або які оскаржуються зацікавленими особами, або ж математично чи нормативно непереконливо обґрунтовані інспекторами з фінансів або ревізорами-податківцями.

Завданнями, що обумовлені призначенням судово-економічної експертизи є:

- дослідити відповідність податкових зобов'язань чинному законодавству;
- встановити вплив облікових операцій, які не передбачені нормами чинного законодавства, на показники фінансової і на зміст податкової звітності;
- визначити вплив показників викривленої звітності на фінансові показники підприємства та ін.

Призначення судово-економічної експертизи відбувається після того, як для її проведення зібрано усі потрібні матеріали – документи-носії інформації.

На етапі попереднього слідства судово-економічну експертизу призначають у випадку (Рис.1.4), слідчому після здійснення ним слідчих дій висувають відповідні питання, вирішувати які зможе лише фахівець.

Експертом досліджуються лише матеріали, які він отримує від слідчого. Експерт не має права самостійно підшукувати матеріали для дослідження [11].

Скоєння податкових правопорушень під виглядом господарських операцій відповідних законодавству можуть здійснюватися як у процесі самих господарських операцій, так і в процесі їх відображення в облікових операціях здійсненням необґрунтованих облікових записів.

Відповідальним моментом призначення судової експертизи є формування питань, які будуть ставитись експерту-економісту.

Поширеною проблемою, яка ускладнює надання висновку експертом-економістом є неправильно сформульоване питання.

Експерту потрібно ставити питання в хронологічному порядку обставин справи, що досліджуються – господарських операцій, які причетні до предмета експертизи.

При винесенні постанови про призначення експертизи слідчі не можуть ставити питання, які не входять в межі спеціальних експертних знань.

Зі сторони слідчого в момент проведення контролю забороняється втручатися в роботу експерта, а також будь-яким чином впливати на висновок експерта.

Зазвичай, експертизу проводять, власне, установи судових експертиз.

У разі, коли питання, що були задані експерту, не здійснюються в межах його компетенції чи коли недостатньо матеріалів для висновку, то експерт повинен сповістити у письмовій формі орган, який надав вказівку провести експертизу, про те, що висновок надати (ст. 69 КПК України).

На практиці всюди використовують не лише загальні, а й специфічні форми обліку. Як наслідок, судово-економічну експертизу проводять також за умови використання різних спеціальних способів дослідження.

У теорії судово-економічної експертизи способи дослідження поділяють на такі: методичні, конкретні емпіричні (Рис 1.5), документально-методичні, розрахунково-аналітичні та ін.

Злочини, які мають на меті заволодіти матеріальними цінностями, вчиняються досконалішими та складнішими способами. Це вимагає ретельнішого дослідження документів, балансу, реєстрів та звітних документів, які носять потрібну інформацію [12].

Експертом використовуються методи співставлення і документальної перевірки. Методом документальної перевірки проводиться перевірка документів по змісту і формі відображених в них операцій господарського обліку, арифметичних підрахунків та таксування, встановлюється відповідність господарських операцій, які зазначені в первинних документах, чинним на час складання такого документа законодавству. Методом співставлення встановлюється повнота відображення первинної документації в бухгалтерських реєстрах, а інформація бухгалтерських реєстрів співставляється з інформацією Головної книги. Інформація Головної книги, у свою чергу – з інформацією податкової і бухгалтерської звітності, а інформація цієї звітності співставляється з інформацією із декларацій.

Рис.1.4 Призначення експертизи на етапі попереднього слідства

Після даних дій експерт порівнює інформацію бухгалтерського обліку й виводить тотожність чи розбіжності поміж інформацією бухгалтерського обліку і даними декларацій. На практиці, часто застосовується спосіб зустрічної звірки того самого документа, які долучені до справи від різних підприємств. Якщо документів немає або вони стерті, можна методом моделювання відновити дані фінансового обліку. Така схема працює лише в деяких випадках, які теж потрібно об'єктивно дослідити.

Фахівцю, щоб провести експертизу, потрібно такі документи: інвентаризаційні описи, акти приймання-передачі цінностей; акти документальної ревізії, що посилаються на документи, в яких відображено рух цінностей протягом перевіряемого періоду; залишок обліку таких цінностей на перевіряєму дату їхнього факту присутності і величина їхньої нестачі або надлишків; порівняльні відомості; первинні документи; бухгалтерські облікові реєстри; товарно-грошові звіти або виробничі осіб, що відповідають матеріально; накази, договори про відповідальність матеріально, акти про списання цінностей на псування, пересортування, переоцінку, уцінку тощо; трудові договори; протоколи допитів звинувачених та свідків, очних ставок, які потрібні щоб визначити обставини, за якими були здійснені конкретні операції або склалися документи; протоколи конфіскації документів і постанову про залучення їх до справи; протоколи конфіскацій й обшуків та решта документи, які необхідні, щоб вирішити поставлені завдання; протоколи огляду документів, що визнані слідчим доказами у справі, але не були прикріплені до справи; висновки іншої галузі знань експертів.

Кожен із таких документів необхідно перевірити на правдивість. Тобто, він має бути оформлений правильно, буквально відтворювати операцію, яка була здійснена. Неправдивими є неправильно оформлені документи, хоч вони й відображають фактичні операції або взагалі не сформовані.

Дослідженням документів, які недостовірно відображають господарську діяльність, займається експерт-криміналіст. Він здатен розпізнати змогу незаконні чи фіктивні операції.

До емпіричних способів загальної методики дослідження належать:

- аналіз господарської діяльності підприємства, який дає змогу визначити стан виробничо-господарської діяльності та виявити окремі чинники впливу на господарські процеси і діяльність облікового апарату
- встановлення об'єктивної можливості виконання господарських операцій, відображених в облікових документах, рахункових реєстрах і звітах; практично експерт виявляє, чи існували об'єктивні умови для виконання операцій, якщо вони були безтоварними і безгрошовими
- дослідження відповідності облікових документів фактично виконаним операціям (невідповідність змісту документа фактично виконаній операції експерт виявляє шляхом аналізу руху цінностей чи додержанням свідчень про фіктивність документів)
- зустрічна перевірка документів і записів в облікових реєстрах різних підприємств, пов'язаних спільністю операції
- вивчення для експертного висновку відповідності документального оформлення встановленим правилам вчиненої операції
- контрольне порівняння залишків на підприємствах, де немає обліку майнових цінностей
- контрольне порівняння залишків на підприємствах, де немає обліку майнових цінностей
- перевірка достовірності матеріалів справи на підставі документів, записів у рахункових реєстрах, даних електронних установок і свідчень підозрюваних та свідків

Рис. 1.5 Емпіричні способи загальної методики дослідження

Експерт укладає інформацію у своєму висновку, яка стане доказом відповідно до КПК України[30]. Тобто коли буде відбуватись розгляд справи, проходити доказ по цій справі буде також експертний висновок.

Висновок повинен бути створений відповідно до процесуальних норм, бути об'єктивним та повним, логічним і складений з дотриманням керівних державних документів.

Коли фінансовий облік на підприємстві ведеться на електронних носіях, то для проведення експертизи документи роздруковують та завіряють згідно вимог.

Якщо мета експертизи – підтвердити висновки документальної ревізії, то в постанові (ухвалі) про призначення необхідно вказати, що саме і які причини ставлять під сумнів висновок.

У випадку утруднення розпізнавання необхідних експертному висновку документів, суд або слідчий вдаються до отримання консультації економічного спеціаліста. Документи повинні зберігатись по систематизації в хронологічному порядку (за періодами, епізодами тощо), підшитими, прошнурованими і пронумерованими.

У вступній частині висновку судової експертизи або дослідження експерта вказуються:

- найменування документа, номер документа, характер експертизи (додаткова, комісійна, повторна чи комплексна), вид експертизи, за якою справою призначена (кримінальною, цивільною, господарською та номер справи);

- дата, коли був складений висновок;

- дата, коли надійшла постанова або ухвала, об'єкти й матеріали справи до експертної установи (з зазначенням назви), експерта (з зазначенням прізвища, ім'я і по батькові);

- найменування постанови і дата складання постанови, ухвали, на підставі яких виконується дослідження, та найменування особи або органу, що надали вказівку провести експертизу;

- перелік об'єктів та зразків, що припадають під дослідження;

- відомості щодо наданих матеріалів по справі та кількість об'єктів дослідження;

- умови відправлення і вид упакування об'єктів, які були досліджувані, з вказанням у окремих ситуаціях відомостей про вплив способу упакування на збереженість;

- перелік питань, які мають вирішитись експертизою;

- дані щодо особи експерта, клас судового експерта, посада, науковий ступінь і вчене звання, освіта, прізвище, ім'я і по батькові, спеціальність

експерта, стаж роботи експертом, номер свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта;

– зазначається, що експерт попереджений про кримінальну відповідальність у разі навмисного надання неправдивого висновку за ст. 384 Кримінального кодексу України, а у окремих випадках – за ухилення від подачі висновку за ст. 385 вищезазначеного кодексу;

– дата, коли направили клопотання щодо подачі додаткових матеріалів, дата, коли надійшли додаткові матеріали або відомості про розгляд клопотання;

– обставини справи, що несуть значення для формування висновку, обов'язково вказуючи джерело їх отримання;

– у разі здійснення повторних експертиз вказуються дані про первинну експертизу: прізвище та ініціали експертів, назва експертної установи або експертного місця роботи, дата висновку експертизи, зміст заключних висновків по первинній експертизі;

– вказання голови комісії, якщо проводилась комісійна чи комплексна експертиза;

– особова інформація про присутніх під час здійснення дослідження та процесуальні підстави щодо них;

– використана література і нормативні акти, які були взяті експертом при проведенні дослідження з вказаною їх назвою, датою, номером прийняття, редакцією та бібліографічними даними.

Дослідницька частина висновку передбачає способи дослідження, методи, прийоми, які застосовує експерт, із зазначенням реєстраційних номерів, як вони були використані, у відомостях дослідження викладає цифрову аргументацію по справі, аналізує дані бухгалтерського, фінансового чи податкового обліків, виводить результати розбіжностей чи вказує на тотожність результатів дослідження між обліком на підприємстві та даними акту перевірки. На основі цих даних виводить обґрунтовані, повні, на основі нормативних актів результати дослідження та в стислій формі викладає у їх заключній частині висновку, чітко відповідаючи на поставлене питання. Якщо в постанові на вирішення експерта

поставлено кілька питань, експерт відповідає на кожне питання окремо, навіть якщо дослідження було об'єднане.

Додаткову судово-бухгалтерську експертизу призначають тоді, коли:

- а) висновок експерта неповний;
- б) поставлено нові питання слідчому, експерту чи суду;
- в) обвинувачуваний надає пояснення, яке має вагоме значення для справи.

Призначення додаткової експертизи здійснюється на основі постанови слідчого або ухвали суду, із зазначеними додатковими питаннями. До обвинувачуваного пред'являють постанову. Додаткова експертиза може проводитись тим самим експертом або іншим.

Слідчим і судом повинні оцінюватись фактори процесуального характеру (Рис.1.6).

Експертиза вважається неповною, у випадку, коли експертом не були досліджені усі документи, які надавались. Також тоді, коли експерт не відповів на задані йому питання. Як наслідок, додаткову експертизу призначають для уточнення, роз'яснення і конкретики результатів експертизи, яка була первинною.

Якщо висновок вважають необґрунтованим або сумнівним, то призначають повторну експертизу. У разі повторної експертизи обвинувачуваному надані права, згідно із законом.

Порушивши експертом-бухгалтером процесуальних прав та вийшовши за межі компетенції, виникає необхідність в складанні повторного висновку.

Втім проведення повторної судово-бухгалтерської експертизи доручають вже не тому самому експерту, а залучають іншого чи інших. При отриманні настанови провести повторну судово-бухгалтерську експертизу слідчий (суд) висуває постанову, що пред'являється для обвинувачуваного. У постанові суд або слідчий повинен обґрунтувати свою незгоду щодо початкового висновку експерта-бухгалтера, зсилаючись на конкретні матеріали та обставини справи. Згодом формулює питання, за якими необхідно надати висновок.

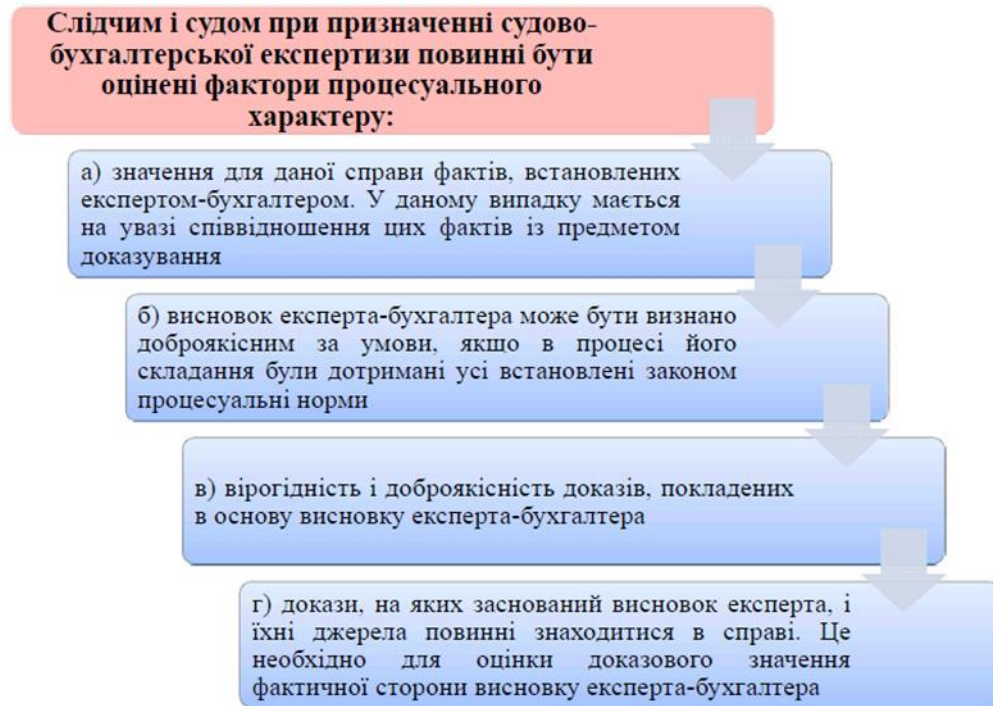

Рис.1.6 Оцінка факторів процесуального характеру

Експертом-бухгалтером вважається спеціаліст, який є висококваліфікованим у сфері фінансового обліку, контролю та аналізу підприємницької діяльності. Він досліджує достовірність відображення підприємницької діяльності у фінансових і податкових облікових документах при розгляді і розслідуванні цивільних й кримінальних справ.

Опираючись на процесуальне законодавство, встановлено, що експерт несе за свої дії матеріальну, адміністративну, дисциплінарну та кримінальну відповідальність.

Алгоритм проведення економічних досліджень наведено в Додатку А.

Виходячи з тактичних міркувань слідчого призначаються і проводяться судово-економічні експертизи. Вони визначаються питаннями, які поставлені судовому експерту щодо господарських операцій, відображених в економічній інформації, і є об'єктами дослідження податкових правопорушень.

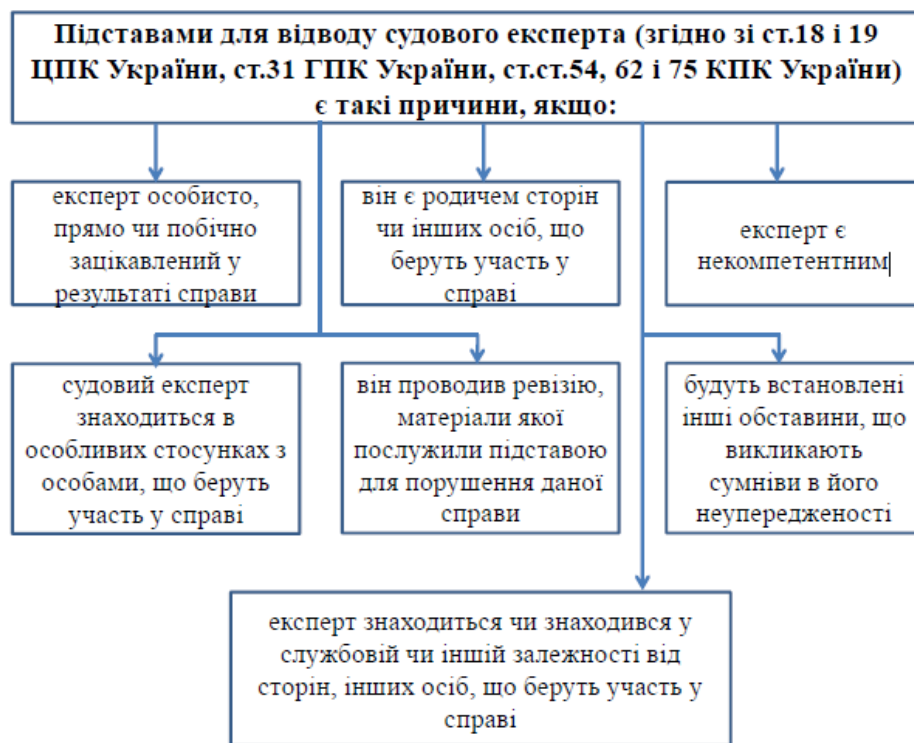

Рис. 1.7 Підстави для відводу судового експерта

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що в процесі проведення досліджень не тільки встановлюються і документально обґрунтовуються факти нестач (надлишків) коштів, суми неврахованих доходів і платежів до бюджету, а одночасно з'ясовуються механізми утворення і способи їх приховування, основоположними з яких є порушення правил ведення і організації бухгалтерського обліку, складання податкової і фінансової звітності, недоліки контролюючих органів, інші обставини, які підтримують вчинення злочинів.

З огляду на зазначене судово-економічні експертизи набирають актуальності. Їх назначають з метою підтвердження або спростування актів (висновків) перевірок Державної податкової інспекції стосовно фіктивних (безтоварних) операцій між підприємствами, завищення (заниження) податків та обов'язкових платежів.

Висновки до розділу 1

Отже, трактувань терміну «фінансовий результат» є безліч через те, що існують різні підходи щодо розуміння досліджуваного поняття (економічний, фінансовий та обліковий).

Розуміння сутності поняття «фінансовий результат» прямо впливає на якісне управління підприємством. Підприємство функціонує ефективно, якщо його фінансові показники є позитивними.

Задля визначення фінансового результату в системі фінансового обліку зіставляються доходи і витрати.

Щоб приймати якісні управлінські рішення щодо ФР, необхідно керуватись достовірною інформацією про фінансовий стан підприємства, яка закладена у звітності, оформленій належним чином.

Судово-економічна експертиза призначається, для того, щоб дослідити відповідність податкових зобов'язань чинному законодавству; встановити вплив облікових операцій, які не передбачені нормами чинного законодавства, на показники фінансової і на зміст податкової звітності; визначити вплив показників викривленої звітності на фінансові показники підприємства.

Проведення і призначення економічної експертизи реалізується на основі постанови (ухвали) суду.

Експертиза проводиться після збору усіх необхідних носіїв інформації.

РОЗДІЛ 2. Інформаційна база проведення судово-економічної експертизи результатів діяльності підприємства

2.1 Документальне оформлення операцій з обліку результатів діяльності підприємства

Розподіл, облік та списання фінансовий результатів є завершенням фінансового обліку.

Основним фінансовим показником, що визначає ефективність, прибутковість, платоспроможність суб'єкта господарювання являється прибуток. Методи фінансового обліку визначають його структуру та формування.

Прибуток являє собою об'єкт факторного аналізу, завдяки чому застосовують економіко-математичне моделювання і економіко-статистичні методи.

Мета вірогідного розкриття фінансового результату – надати користувачам повне відображення доходів, прибутків, витрат і збитків за звітний період, яке пов'язане з діяльністю господарюючого суб'єкта.

Для обліку ФР завданням є:

- визначити кількісні і якісні параметри фінансового результату;
- сформулювати відомості ФР, щоб скласти звітність та декларації;
- забезпечити розподіл позитивного фінансового результату і здійснити розрахунки з бюджетом, шляхом справляння податків та обов'язкових платежів до нього.

В бухгалтерському обліку ФР на рахунках 79 «Фінансові результати» та 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

За умови номінальності 79 рахунку та відсутності сальдо, сальдо рахунку 44 зазначається в баланс, а сам рахунок становиться пасивним.

Фінансовий результат, який було визначено 79 рахунком, переносять на 44 рахунок. Використання отриманого прибутку реалізується засновницькими документами.

Вправне застосування методу нарахування дає можливість маніпулювати результатами діяльності підприємства, представляючи такі показники звітності фінансів, які вигідні, в першу чергу, її засновникам. У зарубіжній літературі така практика називається "управління доходами" (earnings management). Через це реальний фактичний стан справ вуалюється. З цих причин користувачам необхідно ретельно та обережно читати Баланс і Звіт про ФР, а також обов'язково Примітки для обходу неправдивого судження про ефективність господарської діяльності підприємства, а значить, значних фінансових втрат.

Здійснення нарахування викликає необхідність визначення моменту виникнення доходу. Загалом нарахуваннями вважають будь-які записи обліку, що створені на підґрунті свідчень з операцій, які були здійснені.

Щоб зафіксувати операцію в обліку, необхідно взяти за основу внутрішній або зовнішній первинний документ. На практиці часом підприємство не отримує вчасно первинну документацію, яка підтверджує операцію, яка мала бути здійснена чи проведена у системі обліку. Такі випадки спотворюють управлінську і фінансову інформацію.

Дехто з економістів наголошують на суперечностях і часовому неспівпадінні факту реалізації господарської операції і її оформленням в документації, що є досить вагомим, щоб визначити та відобразити результати у системі звітності фінансів й обліку фінансів. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підставою для операції є первинні документи. Господарською операцією є подія, що призводить до зміни активів, власного капіталу або зобов'язань підприємства[48]. У первинних документах наведено про неї свідчення та підтверджено її здійснення. Через це, первинні документи виступають як підстава для облікування господарських операцій. Вони мають складатись в момент здійснення або зразу після завершення операції. Як відомо, податкове законодавство тільки на підставі первинних документів визнає одержання доходів й витрат.

У ході досліджень, виявлено, що визначення принципу нарахування як вітчизняними, так і міжнародними обліковими стандартами не обумовлена

обов'язковість присутності первинного документа. В той час вимога вітчизняного законодавства щодо документального підтвердження практично кожного факту господарського життя підприємства з даної точки зору породжує певні труднощі.

Проте, згадані вище протиріччя не являють собою серйозної проблеми, бо навіть якщо немає зовнішніх документів, для прикладу, рахунку від постачальника, у разі, коли така подія або операція справді проводилась, зазвичай, працівник бухгалтерії формує бухгалтерську довідку. Первинна документація є, швидше, юридичним підґрунтям відображення фактів здійснення діяльності. Через це, за принципом превалювання економічного змісту над юридичною формою, несуттєвою є короткочасна відсутність первинного документа. У випадку, коли деякі особи намірені здійснити протиправні дії і необґрунтовано ввести записи по рахунках фінансового обліку виникає загроза інформаційного спотворення. З метою кращого викладу вимог нормативів доцільно зафіксувати ще один обліково-звітний принцип – документування, яке дасть вирішити на методологічному рівні висвітлену проблему.

Окрім переваг використання методу нарахування, слід згадати також про його недоліки. Так, синхронізуючи визнання витрат та доходів на основі свідчень щодо господарських операцій, що вже відбулись, не враховуючи факту обміну грошми, метод нарахування тягне за собою зазвичай суттєве розходження потоків грошових коштів і економічних ресурсів. Через це впливає його невідповідність стосовно доречного й правдивого відображення економічних явищ у звітності фінансового стану підприємства.

Неспівпадіння в часі потоків грошей та економічних ресурсів проявляється в можна сказати, парадоксах бухгалтерського обліку, описаних Я. Соколовим, а саме: прибуток є, а грошей немає і, наоборот – є гроші, а прибутку немає.

Об'єктивна необхідність створення резервів задля покриття непередбачених збитків виникає завдяки методу нарахування. Таким непередбаченим явищем може виявитись, для прикладу, неплатоспроможний

дебітор. Насамперед, необхідно уточнити, що резервування відтворює песимізм щодо цілого відшкодування заборгованості контрагентів і є превентивним заходом. А ще, це рахується заниженням балансової вартості суб'єктивним способом і прямо впливає на стан фінансів суб'єкта господарювання. Створені резерви покриваються витратами звітного періоду й таким чином дають можливість знизити суму отриманого прибутку, через що, й належних до виплати дивідендів та суми податкових зобов'язань [6].

Фінансовий облік витрат підприємства має два напрямки: за видами діяльності та за елементами діяльності. Перший облік відповідно відображає, на як цілі і на що потрачено підприємницькі активи. Другий облік демонструє, що саме, які витрачено ресурси [45].

У бухгалтерському обліку облікування витрат відбувається згідно з Планом рахунків, яким передбачено використання 9-го класу рахунків «Витрати діяльності». Рахунки «Витрати діяльності» 9-го класу вживаються щоб узагальнити інформацію про витрати інвестиційної, операційної, фінансової та іншої діяльності господарюючого суб'єкта.

Зіставивши витрати й доходи звітного періоду отримаємо фінансовий результат по кожному виду діяльності.

На 79-й рахунок «ФР» іде закриття рахунків 7 класу, тобто доходів, та 9 класу, тобто витрат. Також залежно від результатів 79-й рахунок «ФР» закривається на 44-му рахунку «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». У разі закриття в кінці звітного періоду рахунку 79 «ФР», тобто визнання номінальним, то рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» є пасивним і його сальдо відображається в балансі.

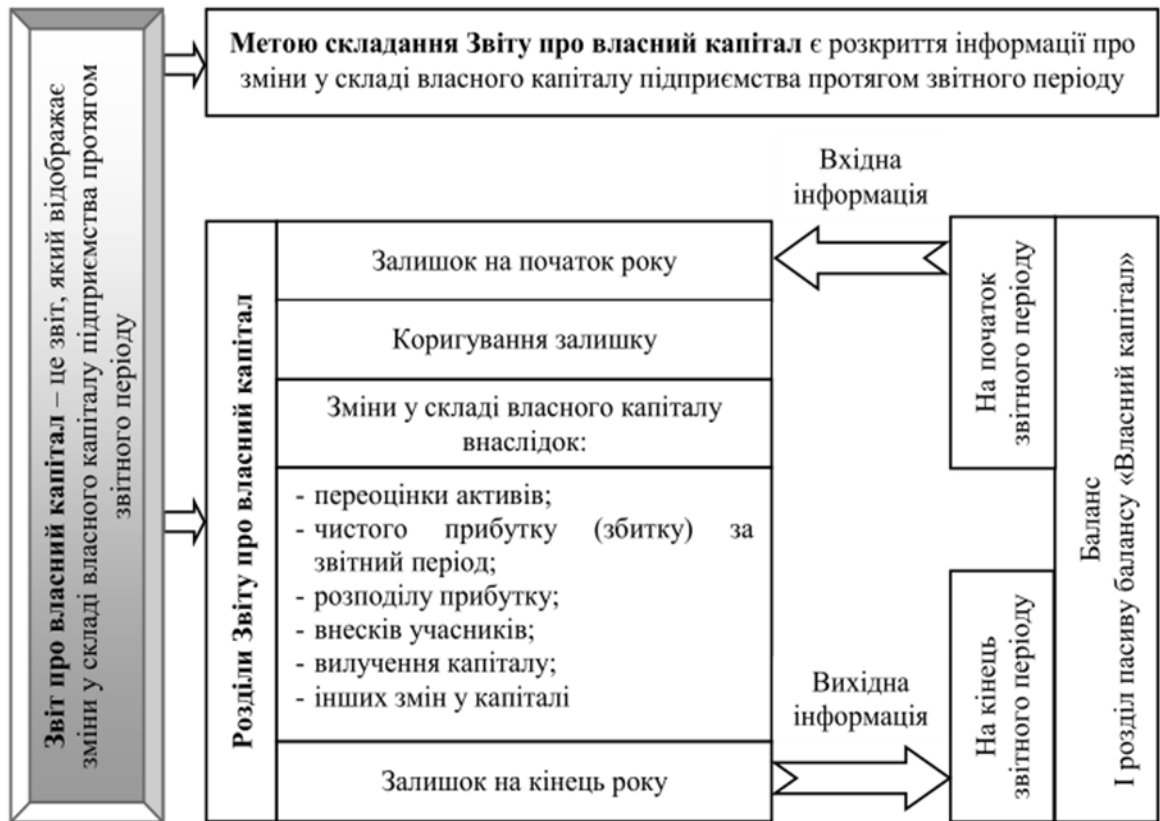

Рис.2.1 Сутність Звіту про власний капітал

Нерозподілені прибутки, непокриті збитки і використаний прибуток в поточному році обліковуються по рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». По кредиту рахунка можна побачити суми прибутку, який отримано та збільшено від всіх видів діяльності. По дебету вказана інформація про використання прибутку і збитки.

Облік на рахунку ведуть за субрахунками 441 «Прибуток нерозподілений», 442 «Непокриті збитки», 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» наростаючим підсумком із початку року – до його розподілу та списання після закінчення звітного року (додаток А).

На рис.2.2 наведено рекомендації з приводу відображення інформації про прибуток і його розподіл на рахунках бухгалтерського обліку.

Необхідно узагальнити, що велика кількість користувачів зацікавлена у достовірній та якісній інформації, яка відображається у фінансових звітах суб'єктів господарювання. Через це з'являється об'єктивна потреба підсилити

якісне управління ресурсами та джерелами їх формування, що створює потребу вдосконалення їх облікового й звітнього відображення.

Рекомендації з приводу відображення інформації про прибуток і його розподіл на рахунках бухгалтерського обліку та у балансі

Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій				Статей балансу I розділу пасиву «Власний капітал»	
Синте-тичний рахунок	Суб-рахунок	Аналі-тичний рахунок	Найменування рахунку	Код рядка	Найменування статті
1	2	3	4		6
44	-	-	Накопичений нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	50	Накопичений нерозподілений прибуток (непокритий збиток) Чистий накопичений нерозподілений прибуток (непокритий збиток) <i>рядок 351 + 352 - 353</i>
44	441	-	Ефективний результат діяльності (прибуток, збиток)	51	Ефективний результат діяльності (прибуток, збиток)
44	441	4411	Ефективний результат діяльності (прибуток, збиток) звітного періоду		
44	441	4412	Ефективний нерозподілений (непокритий) результат діяльності минулих років		
44	442	-	Незароблений прибуток	52	Незароблений прибуток
44	443	-	Розподілений прибуток у звітному періоді	53	(Розподілений прибуток)
44	443	4431	Прибуток розподілений на споживання		
44	443	4432	Прибуток розподілений на накопичення		

Рис.2.2 Рекомендації з приводу відображення інформації про прибуток і його розподіл на рахунках бухгалтерського обліку та у балансі

Для ведення обліку ФР у Плані рахунків виділено рахунок 79 «ФР». На рахунку 79 «ФР» закриваються рахунки класів 7 та 9, а саме списуються доходи та витрати підприємства. Своєю чергою, рахунок 79 «ФР» закривається на рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». Повні необхідні відомості про фінансовий результат відображається у річній та квартальній фінансовій звітності підприємства. Найзмістовнішим звітом є звіт форми № 2 «Звіт про ФР».

Отож, ФР підприємства є основоположним для створення підприємства та й надалі його існування та розвитку, тому облік ФР посідає особливе місце в бухгалтерському обліку, що також вимагає від бухгалтерів певної уваги та майстерності.

2.2 Судово-економічні дослідження стосовно виявлення ознак фіктивного банкрутства підприємства

Формування економіки України в напрямку ринкових відносин та в умовах швидкого розвитку глобалізаційних процесів утворилися нові функції держави, а саме сприяння захисту всіх суб'єктів господарювання. Утворилися скоріше невідомі для України правові інститути, які визначають правовідносини в цій сфері. Інститут банкрутства один із них. Банкрутство за своєю суттю як цивільно-правова категорія є природним процесом конкурентної боротьби, невід'ємною частиною економіки ринку.

Із виходом Закону України «Про банкрутство» через процедуру банкрутства пройшли більше 80 000 підприємств, згідно із даними Державної статистики. У зв'язку з банкрутством, законодавство порушується значно частіше, поширюється фіктивне банкрутство.

Критерії та поняття щодо теми банкрутства закріплені за Законом України «Про банкрутство».

Актуальним напрямком дослідження, який відноситься до завдань судово-економічних експертиз є розкривати ознаки фіктивного банкрутства суб'єктів господарювання.

Відповідно до п. 2 ст. 215 ГК України фіктивне банкрутство – завідомо неправдива заява суб'єкта господарювання до суду про неможливість виконати зобов'язання перед кредиторами та державою. Якщо суд виявить факт платоспроможності підприємства, а звідси фіктивне банкрутство, то дає відмову

в підтверджені заяви про визнання банкрутом. І навіть накладе санкції, які передбачаються законодавством, на таке підприємство

У ст. 218 КК України передбачено, що навмисно оманлива офіційна заява громадянина – засновника (учасника) або службової особи суб'єкта господарської діяльності, а так само громадянина – підприємця про фінансову неспроможність реалізації вимог зі сторони кредиторів і зобов'язань перед державою, якщо подібна діяльність завдала великої матеріальної шкоди кредиторам або державі, накладаються штрафом від семисот п'ятдесяти до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або призначенням обмеження волі на строк до трьох років. За ст. 218–222 КК велика матеріальна шкода є така, що в п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів.

Щоб виявити ознаки фіктивного банкрутства, потрібно перевірити показники коефіцієнта покриття, рентабельності продукції, забезпечення усіма активами зобов'язань боржника.

Джерелом інформації для дослідження вказаних показників є баланс підприємства (форма № 1).

Корисливість зі сторони боржників проявляється у тому, що вони роблять зусилля для ухилення від сплати своїх грошових зобов'язань, при цьому вдаються до умисних, фіктивних банкрутств.

Найтипівішими зловживаннями боржниками є:

- уникнення справляння обов'язкових платежів до бюджету, прикриванням банкрутством;

- незаконне заміщення або виведення активів боргового підприємства. Це відбувається внаслідок непрозорості процедури оцінювання та реалізації активів боржника, які під час банкрутства дають можливість вивести їх в іншу структуру, яка залежить і належить керівництву чи власникам боржника. Таке майно, як правило, реалізується в новоствореній структурі боржника майже за безцінь.

Проаналізувавши судово-слідчу практику, можна спостерігати, що часто при банкрутстві реалізуються схеми, які передбачають акумулювання всіх пасивів на підприємстві-боржнику з метою збільшення його неплатоспроможності та виведення його активів на новостворене підприємство ще до початку процедури банкрутства.

Кредитори зловживають у випадку, коли хочуть не повернути борг, а незаконно привласнити бізнес боржника чи незаконно довести його до банкрутства, після чого за невиправданою ціною скупити його активи, тобто здійснити переділ власності.

Арбітражні керуючі також повинні виявляти ознаки фіктивного банкрутства, а не лише експертні установи. Законодавство стверджує, що вони мають здійснювати відповідний аналіз на початку банкрутства – на стадії, коли розпоряджається майно. Арбітражні керуючі визначаючи ознаки банкрутства користуються Методикою Мінекономіки.

З метою сприяння ефективній протидії фіктивному банкрутству, доведенню суб'єктів господарювання до банкрутства та незаконним діям у разі банкрутства доцільно вдосконалювати законодавчу базу й застосування її норм.

Злочинні дії, пов'язані з процедурою банкрутства, кваліфікуються як «фіктивне банкрутство», «доведення до банкрутства», «приховування стійкої фінансової неспроможності», «незаконні дії в разі банкрутства». На популяризацію зазначених злочинів впливає низка чинників, які уможливають вчинення таких злочинів у великій кількості.

Незаконні дії в разі банкрутства можуть бути вчинені способами, які визначені статтею 221 Кримінального кодексу України.

Існує три етапи, які характеризують процедуру банкрутства: попередній, термін від подання заяви до винесення ухвали суддею про порушення провадження в справі про банкрутство, термін після винесення ухвали суддею про порушення провадження в справах про банкрутство та визнання боржника банкрутом. На рис.2.3 подана інформація про проходження справи про банкрутство.

Приймаючи постанову, у якій призначаються ліквідатор і члени комісії із числа представників зборів кредиторів, банку, фінансових органів суд вирішує, що боржник є банкрутом.

Для проведення експертизи підприємство надало такі документи:

- фінансову звітність ТОВ «Чортківський цукровий завод» датовану 30.06.2011р., 31.12.2011 р., 30.06.2012 р., 31.12.2012 р., 30.06.2013 р., 31.12.2013 р., 31.03.2014р., 30.06.2014 р. з додатками та розшифровками (дебіторської, кредиторської заборгованості);
- постанову господарського суду Полтавської області від 13.11.2014 року, якою ТОВ «Чортківський цукровий завод» визнано банкрутом і відкрито ліквідаційну процедуру.

На виконання клопотання для проведення судово-економічної експертизи слідством представлено 20.11.2018 року копію постанови господарського суду Полтавської області від 13.11.2014 року.

Результати досудового розслідування представлені у додатку Б.

Відповідно до Звіту щодо аналізу фінансового стану датовану 12.11.2014 року, складеного ТОВ «Січень-Аудит» фінансовий стан охарактеризовано як надкритичний. Вартості майна недостатньо для задоволення вимог кредиторів.

В результаті дослідження представлених документів Інститутом судових експертиз встановлено наступне :

При перетворенні Чортківського цукрового заводу усі його майнові права, грошові кошти, зобов'язання та інші права та обов'язки, які йому належать, переходять до його правонаступника. 26.11.2018 року слідством представлено копії фінансової звітності ВАТ, ТОВ «Чортківський цукровий завод» за період 1993-2013 роки на 169 аркушах.

Рис.2.3 Проходження справи про банкрутство

Відповідно до постанови господарського суду Полтавської області від 13.11.2014 року у справі №917/1459/14 визнано банкрутом, припинено повноваження розпорядника майна, відкрито ліквідаційну процедуру, призначено ліквідатором арбітражного керуючого Васіна Є.Є.

Інформаційною базою для оцінки фінансового стану підприємства є дані бухгалтерського балансу, додатки до нього, статистична та оперативна звітність.

Для вирахунку вдостачу потрібних коштів задля покриття його зобов'язань, належно перш за все провести аналіз процесу приходу коштів від господарської діяльності і формування залишку коштів після погашення зобов'язань перед бюджетом та позабюджетними коштами, а також виплата дивідендів.

У таблиці № 2.2 наводимо значення показників фінансово-господарської діяльності досліджуваного підприємства.

Таблиця 2.2

Показники діяльності досліджуваного збанкрутілого підприємства

показники	код рядка	значення показника на звітну дату		
		на 31.12.2012	на 31.12.2013	на 31.03.2014
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	ф.2, рядок 035 або 2000	316156	185832	4
Чистий прибуток(збиток). тис. грн	ф.2 рядок 220 або 2350,2355	2793	5457	-3310
Власний капітал, тис. грн	ф.1 рядок 380 рядок 1495	204001	210129	209932
Необоротні активи, тис. грн	ф.1 рядок 080 або 1095	115312	463	458
Довгострокові зобов'язання, тис. грн	ф.1 рядок 480 або 1595	0	0	0
Короткострокові кредити та позики, тис. грн	ф.1 рядок 500 або 1600	0	0	0
Дебіторська заборгованість тис. грн	ф.1 рядок 170, 210 або 1135,1155	158330	133219	115253

Запаси, тис. грн	ф.1 рядок 100 або 1101	96884	92546	92545
Власні оборотні засоби, тис. грн	ф.1 рядок 260 або 1195	303465	232638	217528

Слід зауважити про невідповідність показників розділу I балансу «Власний капітал» на 31.12.2013 року (вказано 210129 тис. грн) та на 01.01.2014 року (вказано 213309 тис. грн)

Відмічається невідповідність показників розділу II пасиву балансу «Зобов'язання майбутніх витрат і періодів» на 31.12.2012 року (вказано 1025 тис. грн) та датовану 31.12.2013 року дана сума вказана як підсумок II розділу пасиву балансу , який називається «Довгострокові зобов'язання і забезпечення».

Аналогічно, відмічається невідповідність показників підсумка розділу II активу балансу на 31.12.2012 року (303465 тис. грн) та на 01.01.2013 року (вказано 304207 тис. грн) розрахунок якого представлено в додатку В.

Таким чином, 31.12.2013 року підприємство є прибутковим з достатнім власним капіталом.

Відповідно до ф.1 Баланс, підсумок II розділу активу «Оборотні активи» 31.12.2013 року складає 232638 тис. грн, поточні зобов'язання (підсумок розділу III пасиву балансу) 22972 тис. грн, тобто вартість оборотних активів повністю покривають поточні зобов'язання $232638 - 22972 = 209666$ тис. грн.

Отже, завод є прибутковим за 2013 рік , має значну суму нерозподіленого прибутку і оборотні активи покривають поточні зобов'язання з надлишком.

3) - 31.03.2014 року результатом фінансово-господарської діяльності є збитки у сумі 3310 тис. грн.

31.03.2014 року статутний капітал заводу становить 22296 тис. грн , нерозподілений прибуток – 180716 тис. грн

Таким чином, на 31.03.2014 року збитки у сумі 3310 тис. грн покриваються за рахунок нерозподілених прибутків .

Відповідно до ф.1 баланс, підсумок II розділу активу «Оборотні активи» 31.12.2014 року складає 217528 тис. грн, поточні зобов'язання (підсумок розділу

III пасиву балансу) 8054 тис. грн, тобто вартість оборотних активів повністю покривають поточні зобов'язання

$$217528 - 8054 = 209474 \text{ тис. грн.}$$

Отже, у I кварталі 2014 року завод є прибутковим, має значну суму нерозподіленого прибутку і оборотні активи покривають поточні зобов'язання з надлишком.

Таким чином, як вбачається із загальних показників діяльності підприємства фінансовий стан підприємства на 31.03.2014 року є задовільним.

При аналізі майнового стану визначено ряд показників, а саме коефіцієнти придатності та зносу основних засобів для кожного досліджуваного року, які в детальній вигляді описані в додатку Г.

Як вбачається з вищенаведеного, коефіцієнт зносу основних фондів за період 2013 року збільшився з 0,77 до 0,964; при нормативному значенні коефіцієнта придатності основних засобів більше 0,5, коефіцієнт придатності основних засобів заводу у 2012 та 2013 роках – є недостатнім, у I кварталі 2014 року коефіцієнти зносу та придатності основних засобів не розраховуються у зв'язку з відсутністю основних засобів.

Класифікація активів підприємства за загальноприйнятою методикою подана у додатку Д. Аналіз окреслених показників показав, що:

1) 31.12.2012 року у досліджуваному показники активів і пасивів складають (тис. грн) :

$$A1 = 152, A2 = 158330, A3 = 96884, A4 = 114671$$

$$П1 = 214493, П2 = 0, П3 = 0, П4 = 204001$$

Баланс підприємства можна вважати абсолютно ліквідним якщо,

$$A1 > П1, A2 > П2, A3 > П3, A4 < П4.$$

$$A1 > П1 \quad \text{у нашому випадку} \quad 152 < 214493$$

$$A2 > П2 \quad - \quad 158330 > 0$$

$$A3 > П3 \quad - \quad 96884 > 0$$

$$A4 < П4 \quad - \quad 114671 < 204001$$

Отже, як вбачається з даних балансу року баланс є ліквідним.

2) 31.12.2013 року у досліджуваному підприємстві показники активів і пасивів складають (тис. грн) :

$$A1 = 166, A2 = 133219, A3 = 92546, A4 = 5$$

$$П1 = 22972, П2 = 0, П3 = 0, П4 = 210129$$

Баланс підприємства доцільно вважати абсолютно ліквідним якщо, $A1 > П1, A2 > П2, A3 > П3, A4 < П4$.

$$A1 > П1 \quad \text{у нашому випадку} \quad 166 < 22972 \quad ;$$

$$A2 > П2 \quad - \quad 133219 > 0 \quad ;$$

$$A3 > П3 \quad - \quad 92546 > 0$$

$$A4 < П4 \quad - \quad 5 < 210129$$

Отже, як вбачається з даних балансу 31.12.2013 року баланс є ліквідним.

3) 31.12.2014 року у досліджуваному підприємстві показники активів і пасивів складають (тис. грн) :

$$A1 = 0, A2 = 115253, A3 = 92545, A4 = 0,$$

$$П1 = 8054, П2 = 0, П3 = 0, П4 = 209932$$

Баланс підприємства загальноприйнято визнається абсолютно ліквідним якщо

$$A1 > П1, A2 > П2, A3 > П3, A4 < П4$$

$$A1 > П1 \quad \text{у нашому випадку} \quad 0 < 8054$$

$$A2 > П2 \quad - \quad 115253 > 0$$

$$A3 > П3 \quad - \quad 92545 > 0$$

$$A4 < П4 \quad - \quad 0 < 209932$$

Отже, як вбачається з даних балансу за результатами діяльності на 31.12.2014 року баланс є ліквідним.

Співставлення розмірів усіх платіжних засобів до розміру усіх платіжних зобов'язань у аналітичній літературі вважається показником ліквідності. Показник дає можливість порівняти баланси різних підприємств, з деталізацією на різні дати, протягом різних періодів та інших показників співставності.

1) Для визначення комплексної оцінки ліквідності балансу застосовуємо формулу

$$(A1 \times VA1 + A2 \times VA2 + A3 \times VA3) : (П1 \times ВП1 + П2 \times ВП2 + П3 \times ВП3),$$

де ВА та ВП – питома вага відповідних груп активів і пасивів у загальному підсумку.

Використовуючи дані звітності, проводимо комплексну оцінку ліквідності балансу :

- 31.12.2012 року

$$\left(\frac{152 \times 152}{419519} + \frac{158330 \times 158330}{419519} + \frac{96884 \times 96884}{419519} \right) / \left(\frac{214493 \times 214493}{419519} + \frac{0 \times 0}{419519} + \frac{0 \times 0}{419519} \right) = \frac{52129,585}{109666,659} = 0,749$$

Комплексний коефіцієнт ліквідності балансу 31.12.2012 року складає 0,749 .

- 31.12.2013 року

$$\left(\frac{166 \times 166}{233101} + \frac{133219 \times 133219}{233101} + \frac{92546 \times 92546}{233101} \right) / \left(\frac{22972 \times 22972}{233101} + \frac{0 \times 0}{233101} + \frac{0 \times 0}{233101} \right) = \frac{112878,501}{2263,88} = 49,86$$

Комплексний коефіцієнт ліквідності балансу по 31.12.2013 року складає 49,86.

- 31.03.2014 року

$$\left(\frac{0 \times 0}{217986} + \frac{115253 \times 115253}{217986} + \frac{92545 \times 92542}{217986} \right) / \left(\frac{8054 \times 8054}{217986} + \frac{0 \times 0}{217986} + \frac{0 \times 0}{217986} \right) = \frac{100225,845}{297,574} = 336,809$$

Комплексний коефіцієнт ліквідності балансу по із 31.12.12 р. по 31.03.14 р. є достатнім.

Коефіцієнт покриття визначається як частка від ділення оборотних активів + витрати майбутніх періодів до поточних зобов'язань + доходи майбутніх періодів :

31.12.2012 року $\frac{303465+742}{214493} = 1,418$, що більше 1;

31.12.2013 року $\frac{232638}{22972} = 10,127$, що більше 1;

31.03.2014 року $\frac{217528}{8054} = 27,009$, що більше 1.

(у 2013 році та у I кварталі 2014 року витрати та доходи майбутніх періодів – відсутні)

Коефіцієнт покриття по є достатнім і із 31.12.2012 року по 31.03.2014 року коефіцієнт покриття збільшився у $\frac{27,009}{1,1418} = 19,047$ рази.

Коефіцієнт швидкої ліквідності визначаємо

- 31.12.2012 року :

грошові кошти, фінансові інвестиції та дебіторська заборгованість (тис. грн) – 152 + 2126 + 158330 = 160608 ; поточні зобов'язання (тис. грн) - 214493;

коефіцієнт швидкої ліквідності $\frac{160608}{214493} = 0.749$, тобто 31.12.2012 року

коефіцієнт швидкої ліквідності становить 0.749, що відповідає нормативному значенню коефіцієнта. ;

коефіцієнт швидкої ліквідності визначаємо 31.12.2013 року :

грошові кошти, фінансові інвестиції та дебіторська заборгованість (тис. грн) – 166 + 1199 + 133219 = 134584 ; поточні зобов'язання (тис. грн) - 22972;

коефіцієнт швидкої ліквідності $\frac{134584}{22972} = 5,859$, тобто 31.12.2013 року

коефіцієнт швидкої ліквідності становить 5,859, що значно вище нормативного значення коефіцієнта;

коефіцієнт швидкої ліквідності визначаємо 31.03.2014 року :

грошові кошти, фінансові інвестиції та дебіторська заборгованість (тис. грн) – 0 + 1199 + 115253 = 116452 ; поточні зобов'язання (тис. грн) - 8054;

коефіцієнт швидкої ліквідності $\frac{116452}{8054} = 14,459$, тобто 31.03.2014 року

коефіцієнт швидкої ліквідності становить 14,459, що значно вище нормативного значення коефіцієнта.

Коефіцієнт швидкої ліквідності із 31.12.2012 року по 31.03.2014 року збільшився у $\frac{14,459}{0,749} = 19,3$ рази.

Ліквідність характеризує частку найбільш ліквідних активів у залежності з поточними зобов'язаннями.

Визначаємо коефіцієнт абсолютної ліквідності :

- 31.12.2012 року $\frac{2126+152}{214493} = 0,011$, тобто менше , ніж гранична межа 0.2 ;

- 31.12.2013 року $\frac{1199+166}{22972} = 0,059$, тобто менше , ніж гранична межа 0.2 ;

- 31.03.2014 року $\frac{1199+0}{8054} = 0,149$, тобто відповідає нормативному значенню.

Отже, коефіцієнт абсолютної ліквідності в період з 31.12.2012 року по 31.03.2014 року є незначним.

Показник фінансової залежності є індикатором фінансової стійкості та відображає скільки фінансових ресурсів використовує завод на кожну гривню власного капіталу.

Нормативне значення показника знаходиться в межах 1,67-2,5.

Розраховуємо коефіцієнт фінансової залежності для 31.12.2012 року із форми №1 (баланс) підсумок активу балансу (рядок 1300) / підсумок I розділу пасиву балансу (рядок 1495) + підсумок розділу довгострокові зобов'язання і забезпечення (рядок 1595) + доходи майбутніх періодів (рядок 1665) : $419519 / (204001 + 0 + 0) = 2,056$.

2) 31.12.2013 року із форми №1 (баланс) підсумок активу балансу (рядок 1300) / підсумок I розділу пасиву балансу (рядок 1495) + підсумок розділу довгострокові зобов'язання і забезпечення (рядок 1595) + доходи майбутніх періодів (рядок 1665) : $233101 / (210129 + 0 + 0) = 1,109$.

3) 31.03.2014 року із форми №1 (баланс) підсумок активу балансу (рядок 1300) / підсумок I розділу пасиву балансу (рядок 1495) + підсумок розділу довгострокові зобов'язання і забезпечення (рядок 1595) + доходи майбутніх періодів (рядок 1665) : $\frac{217986}{209932+0+0} = 1,038$

Отже, показник коефіцієнт фінансової залежності 31.12.2012 року відповідає нормативному значенню , 31.12.2013 року та на 31.03.2014 року – коефіцієнт фінансової залежності – менше нормативного значення.

Розрахунок коефіцієнтів маневреності власного капіталу для ТОВ «Чортківський цукровий завод» подано у додатку Е.

Отже, коефіцієнт маневреності власного капіталу в період з 31.12.2012 року по 31.03.2014 року відповідає нормативному значенню .

Розраховуємо рентабельність активів по:

1) 31.12.2012 року із ф.2 рядок 2350 або 2355 / (із ф. 1 рядок 1300 гр3/2 + рядок 1300гр4 /2)

$$\frac{2793}{485376} = 0,006 * 100\% = 0,58\%.$$

2) 31.12.2013 року

$$\frac{5457}{326310} = 0,0167 * 100\% = 1,67 \%$$

3) 31.03.2014 року

$$\frac{-3310}{225543,5} = -0,0147 * 100\% = -1,47\%.$$

Отже, досліджуваний бізнес за період 2012-2013 є малорентабельним, у I кварталі 2014 року є підприємством з від'ємним значенням рентабельності активів.

Таким чином, фінансовий та майновий стан досліджуваного бізнесу характеризується наступним :

- як вбачається із загальних показників діяльності підприємства фінансовий стан підприємства на 31.03.2014 року є задовільним ;
- коефіцієнт зносу основних фондів є високим і із 2013 року збільшився з 0,77 до 0,964 ; при нормативному значенні коефіцієнта придатності основних засобів більше 0,5, коефіцієнт придатності основних засобів заводу у 2012 та 2013 роках – є недостатнім ; 31.03.2014 року за даними фінансової звітності основні засоби – відсутні ;
- комплексний коефіцієнт ліквідності балансу по із 31.12.12 р. по 31.03.14 р. є достатнім ;
- коефіцієнт покриття є достатнім і із 31.12.2012 року по 31.03.2014 року збільшився у 19,047 рази ;
- коефіцієнт швидкої ліквідності із 31.12.2012 року по 31.03.2014 року збільшився у 19,3 рази ;
- коефіцієнт абсолютної ліквідності в період з 31.12.2012 року по 31.03.2014 року є незначним ;
- коефіцієнт фінансової залежності 31.12.2012 року відповідає нормативному значенню , 31.12.2013 року та на 31.03.2014 року – менше нормативного значення ;
- коефіцієнт маневреності власного капіталу в період з 31.12.2012 року по 31.03.2014 року відповідає нормативному значенню ;
- за період 2012-2013 роки підприємство є мало рентабельним, у I кварталі 2014 року є підприємством з від'ємним значенням рентабельності активів;
- за період 2012-2013 роки коефіцієнт рентабельності власного капіталу збільшується з 1,39 до 2,63%, а за I квартал 2014 року – має від'ємне значення і становить -1,56%.

Таким чином , в результаті дослідження представлених документів встановлено , що показники фінансово-економічного стану відображають ознаки доведення до банкрутства та ознаки фіктивного банкрутства.

В результаті дослідження представлених документів в період 2012р.-І квартал 2014р. встановлено ознаки фіктивного банкрутства та ознаки доведення до банкрутства .

Дослідження ВАТ «Чортківський цукровий завод» проводилось методами документальної перевірки та співставлення, перевірялась повнота та правильність заповнення реквізитів документів, відповідність записів в документах вимогам нормативних актів, співставлялись дані взаємопов'язаних документів.

В багатьох економічних та фінансових словниках і довідниках існує багато визначень поняття «ефективність» та практично відсутнє визначення поняття «результативність».

У економічному словнику Загороднього О.Г. поняття «ефект» тлумачиться як результат, який у визначено у економічній, матеріальній, соціальній, грошовій формі, поняття «ефективність» тлумачиться як здатність забезпечувати ефективність процесу, вимірювану відношенням ефекту до виплат, що забезпечили цей результат. В економічній теорії поняття «ефективність» визначається, виходячи з поставлених цілей як функція досягнутих результатів і витрачених на це ресурсів.

Найважливішим компонентом, яким розкривається ефективність виробництва, є результат, який не підлягає тлумаченню одного значення. Варто розмежовувати результат процесу виробництва та народногосподарський результат діяльності підприємства.

Отже, фактично оцінка результатів господарюючого суб'єкта є визначенням ефективності виробництва. В слід за цим, результатом мають право вважатись обсяги готової продукції в натуральному чи вартісному виразі або прибуток. Процес виробництва реалізується поєднанням таких факторів: засоби праці (основні фонди), предмети праці (оборотні фонди), робоча сила (трудоі ресурси).

Крім того, істотним чином на виробництво впливає фінансовий стан підприємства, а також певні організаційні, управлінські, технологічні та інші переваги, що відображаються як нематеріальні ресурси.

Тобто, прирівнявши ефективність виробництва та результативність системи, можна виявити, що дані поняття являються синонімами, оскільки описують одні і ті самі процеси результативності.

При формуванні системи показників ефективності виробництва, виробничо-господарської і комерційної діяльності підприємство зобов'язане дотримуватись певних принципів.

Систему показників ефективності виробництва подано на Рис 2.3.

Узагальнюючі показники	Показники ефективності використання		
	праці (персоналу)	виробничих фондів	фінансових коштів
Виробництво чистої продукції на одиницю витрат ресурсів	Темпи зростання продуктивності праці	Загальна фондівдача (за обсягом продукції)	Оборотність оборотних коштів
Прибуток на одиницю загальних витрат	Частка приросту продукції за рахунок зростання продуктивності праці	Фондовіддача активної частини основних фондів	Рентабельність оборотних коштів
Рентабельність виробництва	Відносне вивільнення працівників	Рентабельність основних фондів	Відносне вивільнення оборотних коштів
Затрати на одиницю товарної продукції	Коефіцієнт використання корисного фонду робочого часу	Фондомісткість одиниці продукції	Питомі капітальні вкладення (на одиницю приросту потужності або продукції)
Частка приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва	Трудомісткість одиниці продукції	Матеріаломісткість одиниці продукції	Рентабельність капітальних вкладень
Народногосподарський ефект використання одиниці продукції	<u>Зарплатомісткість</u> одиниці продукції	Коефіцієнт використання найважливіших видів сировини і матеріалів	Строк окупності капітальних вкладень

Рис.2.3 Система показників ефективності виробництва

Показники оцінки фінансового стану (рис.2.4) підприємства повинні відповідати вимогам, які задані для отримання користувачами інформації про надійність підприємства у плані партнера на фінансовому ринку.

Систему показників, які характеризують господарську діяльність підприємств і організації, яка сприяє прийняттю раціональних управлінських рішень, вивчають за допомогою економічного аналізу.

Факт недодержання планової, бюджетної, кошторисної та фінансової дисципліни впливає у ході аналізу показників економіки. Це спотворює ведення обліку, бо стимулює утворення відхилень стосовно порушення раціонального та цільового витрачання засобів.

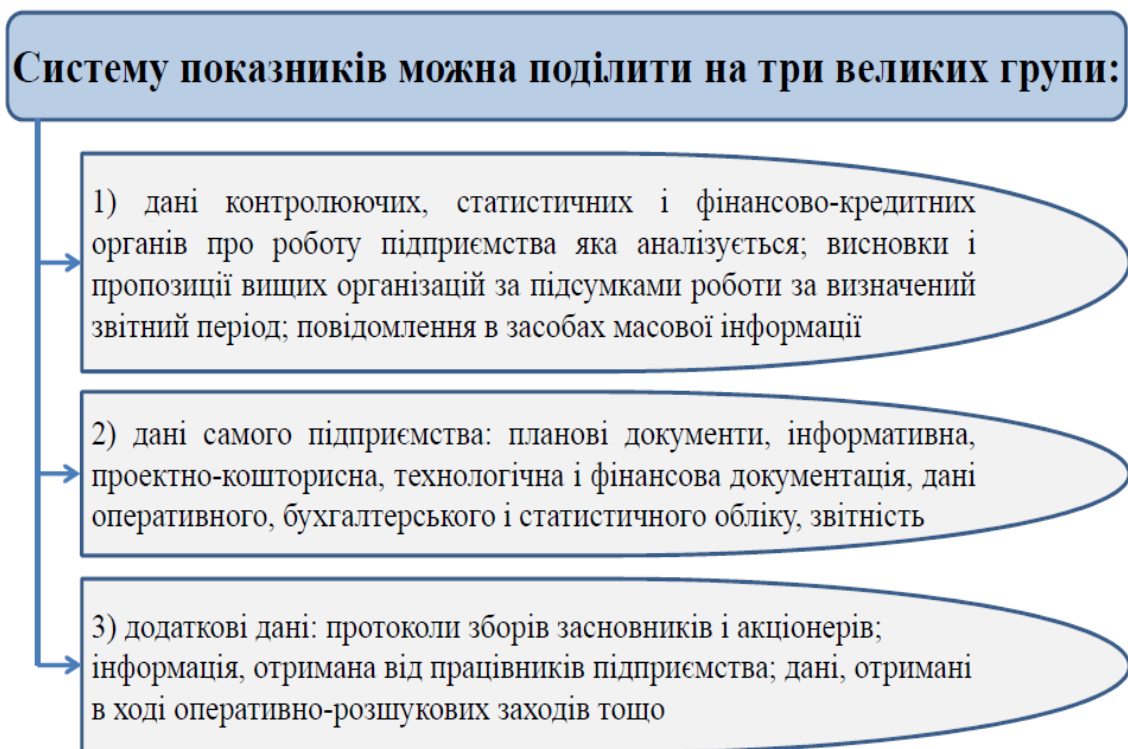

Рис.2.4 Поділ системи показників

Отже, стан підприємства може піти в кращу сторону, якщо результативність розташування й користування ресурсами збільшиться. Через це ймовірно спостерігатиметься прогресування виробництва та інакших сфер

діяльності, що будуть ґрунтуватись на рості прибутку і активів, за умови залишення на тому самому рівні кредитоспроможності і платоспроможності.

Найвагомішою із всіх характеристик роботи підприємства є додатний фінансовий стан.

Висновки до розділу 2

За даними здійсненого досліджу, виявлено, що судово-бухгалтерську експертизу рахують настановленою з того дня, як судом, постановою або ж особою, що здійснювала дізнання, прокурором, слідчим було оголошено відповідне рішення.

Показники результативності фінансово-економічної діяльності варто розподіляти на чотири основні групи, а саме:

- ✓ Ділова активність;
- ✓ Платоспроможність;
- ✓ Прибутковість;
- ✓ Фінансова стійкість.

Підприємство повинне притримуватись певних принципів у ході формування системи показників, які демонструють і визначають стан ефективності виробничо-господарської діяльності, виробництва і діяльності комерції.

В умовах, з даної точки зору, годиться радити з метою вирішення проблем, які мають відношення з прикладанням прийомів методики, прийомів фінансового аналізу і вдосконалення організації втілення такого суб'єктами господарювання:

- кілька разів в рік проводити оцінювання найвагомійших показників стану фінансів підприємства;
- проектувати новітні оціночні методи стану фінансів, а ще способи вдосконалення стану фінансів, збільшення спроможності здійснення плат і ліквідності, переважно комплексного характеру;
- приводити до міжнародних норм, нормалізувати, стабілізувати фінансове законодавство та податкове;
- змінювати в кращий бік інформаційно-методичне забезпечення аналізу та уодноманітнити методики форм звітності фінансового стану, які дозволяють прибiльшити можливості аналітики для неї та справжність майнової оцінки;

- адаптувати зарубіжні методики, які проводять аналіз стану фінансів і на цей день виступають головними складовими процесу здійснення такого, до умов, які б відповідали соціальним і економічним нормам та практичного ведення національного господарства господарюючими суб'єктами;
- організувати проведення методичних семінарів особам, відповідальним за провадження аналізу стану фінансів, маючи за мету сформувати мотиваційні аспекти вдосконалення та збільшення кваліфікаційного рівня.

РОЗДІЛ 3. Судово-економічна експертизи результатів діяльності підприємства

3.1 Методика й організація експертизи операцій, пов'язаних з фінансовими результатами підприємства

Найпоширенішими даними для фальсифікації є інформація представлена в звітності суб'єкта господарюючого, представлена у вигляді фінансового результату. Визначення доходів і витрат, як передумови фінансового результату, пов'язано з опрацюванням багатьох документів, акумуляції інформації на облікових рахунках та узагальнення.

З метою дослідження ФР одними із найпріоритетніших напрямів вивчення справи є перевірка правильності інтерпретації доходів й витрат у звітності. Відтак основною метою є дослідження їх достовірності, правильності, своєчасності та обґрунтованості.

Основні завдання та об'єкти експертного дослідження представлено на рисунку 3.1.

Спотворення ФР може відбуватися за таких обставин:

- некоректного формування собівартості реалізованої продукції;
- не повністю відтворення доходів підприємства;
- прорахунок прибуткового податку;
- нетотожної інтерпретації пені, неустойки, штрафів;
- незаконного списання дебіторської заборгованості перед закінченням терміну позовної давності;
- перебільшення витрат на операції, що не стосуються реалізації, а саме фінансових витрат, оплачених штрафів, втрат надзвичайних подій, інвестиційної діяльності.

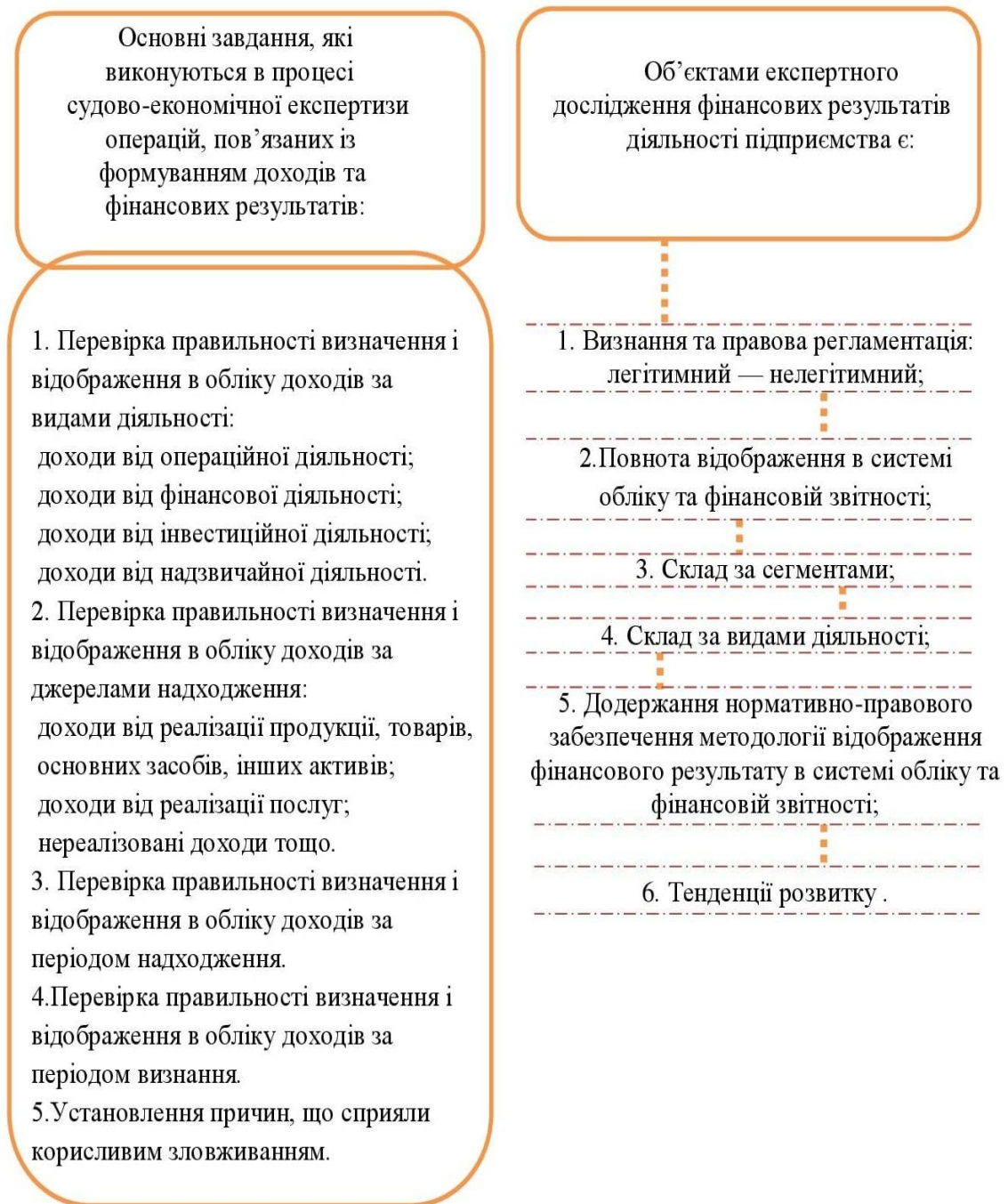

Рис. 3.1. Ключові завдання та об'єкти експертного дослідження

Здійснення судово-бухгалтерської експертизи є складним багатоетапним процесом, який передбачає застосування різних методичних прийомів. Основні із них представлені на рисунку 3.2. Перш за все дослідження показників фінансового результату повинно ґрунтуватись на методах аналітичного дослідження шляхом застосування приймів економічного аналізу, економіко-математичного моделювання та математичних розрахунків.

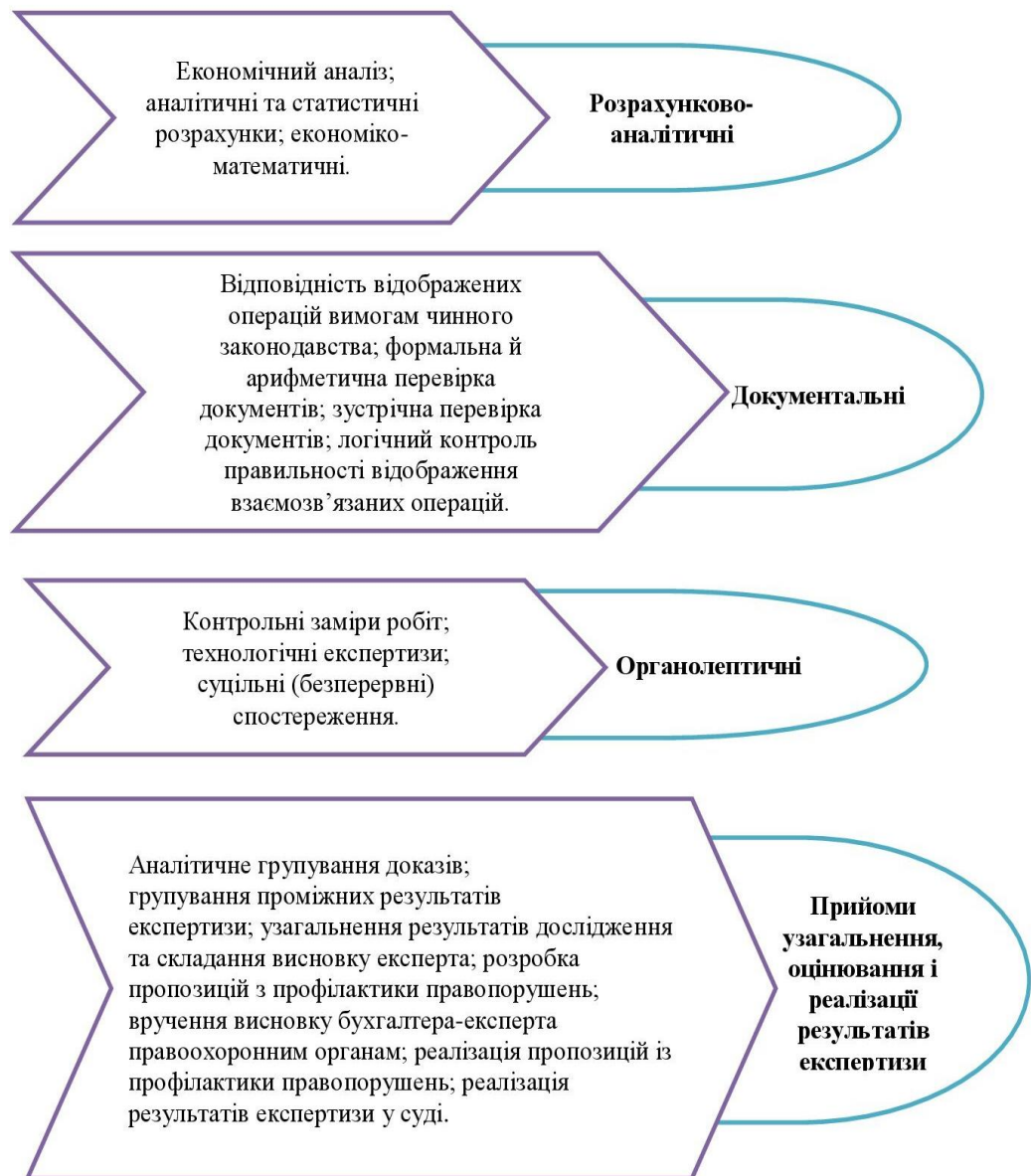

Рис. 3.2. Основні прийоми судово-економічної експертизи

Застосовуючи документальні прийоми перевіряється правильність оформлення операцій у відповідності до чинного законодавства та правомірність використання обраних документів, здійснюється зустрічна перевірка, а також проводиться взаємоузгоджений контроль господарських операцій.

Експерт при використанні органолептичних прийомів здійснює контрольні зважування, замірювання та інші операції, що підтверджують фактичну наявність або проводить спостереження за досліджуваним предметом. На основі узагальнення та оцінювання відбувається систематизація інформації, створення пропозицій стосовно усунення виявлених порушень та вдосконалення роботи облікового апарату загалом.

При здійсненні наукового вивчення експертом операцій, які стосуються ФР, гарантію правильності інформації та проведення методики надають законодавчо-нормативні та фактографічні джерела. У додатку Б наведено ресурси законодавчо-нормативного регулювання основних прийомів експертизи.

На рисунку 3.3 представлено джерела фактографічної інформації.

Рис. 3.3. Джерела фактографічної інформації

Розглядаючи господарські, адміністративні та цивільні справи під час кримінального судового провадження виникає необхідність у здійсненні судово-економічної експертизи. Такий процес можна здійснити лише на основі детального вивчення економічних явищ й процесів. Поява нових правопорушень в економічній сфері зумовлена невинним розвитком та погіршенням господарських зв'язків, та насамперед, сприяє росту складання законодавчої документації, яка це врегульовує. Через це виникає необхідність у розробці умілого впорядкування стосовно здійснення судово-економічних експертиз.

Державний реєстр методик здійснення судових експертиз при Міністерстві юстиції України налічує 79 шляхів їх проведення. Вони визначають порядок здійснення окремих операцій, шляхи вивчення загальних питань, цільове використання грошових коштів держави.

Розмежування кожної операції здійснюється методикою економічної експертизи задля кращої деталізації та повноти. Точніше, експерт-бухгалтер окремо досліджує операції зі сплати акцизного збору, ПДВ, державного мита, касових операцій та інших. Стосовно використання державних коштів проводиться судово-економічна експертиза їх витрачання на закупівлі товарів або оплати робіт, а також стосовно питань використання коштів не за призначенням. Швидкий темп зміни ринкових умов призводить до зміни законодавчої бази з метою її відповідності часу та актуальності умовам господарювання [58].

Потреба зважати на особливості досліджуваного предмета, об'єкта, методів є вирішальною під час вивчення послідовності судово-економічної експертизи. На основі напряму дослідження і визначаються засоби та методи обробки інформації. Методика передбачає формування набору прийомів і способів обробки інформації з метою отримання кваліфікованого рішення. Вітчизняний вчений-експерт Ю. Г. Коруховий (рис. 3.4) сформував основні складові методики експертного дослідження.

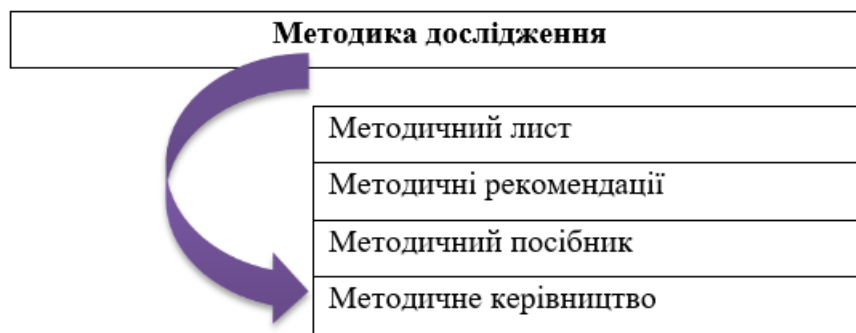

Рис. 3.4. Основні складові методики дослідження за Ю. Г. Коруховим

Проведення експертного дослідження повинно відбуватись на основі розроблених на законодавчому рівні методик з урахуванням видів діяльності досліджуваного об'єкта, особливостей цільового використання державних

коштів, обсягів господарської діяльності та ін. В Україні врегулювання експертної діяльності в частині методичного забезпечення знайшло відображення у Реєстрі методик проведення судових експертиз. Цей реєстр знаходиться в підпорядкуванні Міністерства юстиції України.

Розвиток науково-технічного прогресу за останні роки значно зріс – виникли нові способи обробки інформації й її акумуляції в спеціальних програмних продуктах. Тому вдосконалення методик здійснення експертиз повинно відбуватись у тісному взаємозв'язку з сучасними можливостями облікового та аналітичного забезпечення [19]. Застосування новітніх підходів до вивчення матеріалів справи значно збільшує рівень довіри до вказаних рішень експерта, адже саме у дослідницькій частині вказуються дані про застосовані методики.

На рекомендовану методику проведення експертного дослідження також опираються експерти криміналістичних установ, судові експерти та інші приватні експертні служби. Проте, віднедавна Реєстр методик проведення судових експертиз отримав правовий статус і доступність до його інформації обмежується колом лише судових експертів, які включені до державних спеціалізованих установ.

Використання методик дослідження різних видів діяльності обов'язково повинно враховувати галузеві особливості та розміри господарюючого суб'єкта. Адже підприємства різних розмірів складають відмінну звітність за національними та міжнародними стандартами, а склад та структура такої звітності містить різні складові узагальнення.

Заподіяння злочинів у економічній сфері є основною причиною майнових втрат. Тому ці питання становлять основу економічного дослідження. Проведення оцінки майна відбувається на основі однієї або декількох методичних процедур згідно Національних стандартів.

Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» визначає вибір методичних підходів. На етапі оцінки відбувається підготовка та укладення договору, ознайомлення з об'єктом оцінювання,

акумуляція та опрацювання отриманих даних, визначення методичних прийомів, застосовуваних процедур та методів оцінювання, проведення узгоджень результатів оцінювання, формування звіту про результати оцінки.

Проведення оцінки майнових прав у відповідності до Національного стандарту № 3 «Оцінка цілісних майнових комплексів» включає розгляд переліку питань:

- аналітичне дослідження форми власності та організації облікової системи підприємства;
- вивчення ринку продукції з деталізацією частки підприємства в регіоні та країні загалом, стабільність конкуренції та перспектив розвитку;
- дослідження сировинних ресурсів, їх взаємозамінність, прогнозування сировинного ринку;
- аналітичне дослідження співпраці з контрагентами;
- аналітичне дослідження майнового та фінансового стану підприємства;
- прогнозування фінансового стану та ринкового позиціонування.

На основі отриманих результатів експерт може сформулювати висновки з дослідження та надати обґрунтоване підтвердження за допомогою аналітичних процедур.

На основі застосованих методик дослідження експерт-економіст може сформулювати достовірний висновок про стан об'єкту та перспективи його розвитку. Окресленого ефекту можна досягнути лише на основі детальної та апробованої методики, яка враховує особливості діяльності підприємств різних форм власності та розмірів.

3.2. Методика експертної оцінки впливу окремих факторів на показники фінансових результатів підприємства

Експертне дослідження в умовах нестабільності економіки вимагає особливої уваги до факторів впливу на показники ФР. Методичні розробки стосовно визначення впливу окремих факторів знайшло місце у працях ряду вітчизняних та іноземних науковців. Проте проведення економічної експертизи впливу факторів на поточний та перспективний стан ФР знаходиться на етапі розробки. Основним завданням проведення експертизи є отримання інформації про наявні ресурси залучивши найбільш прийнятні методики дослідження та вивчення впливу на результати окремих факторів.

На фінансовий результат впливають ряд зовнішніх та внутрішніх факторів, які безпосередньо чи опосередковано його змінюють. Безпосередній вплив факторів легко визначити та можна простежити їх керованість, натомість опосередкована дія проявляється не одразу, але саме вони доволі часто створюють найбільш негативний вплив.

Серед основних факторів впливу на фінансовий результат вітчизняні й іноземні економісти виокремлюють змінність в економічній ситуації держави, доволі швидка зміна законодавчих норм та їх неузгодженість між собою, нестабільність економіки внаслідок бойових дій, присутність корупційних схем, мала підтримка держави бізнесу, що розвивається та найбільш проблемних секторів економіки, невідповідність якості продукції світовим ринкам і як результат її низька конкурентоздатність, високі темпи інфляції, застаріле технічно та технологічно обладнання вітчизняних підприємств, повільні темпи впровадження здобутків науково-технічного прогресу, низькі показники інвестиційної привабливості, нестабільність споживача внаслідок присутності недобросовісної конкуренції, високі ставки при кредитуванні та невеликий вибір кредитних пропозицій, значний вплив природно-кліматичних умов на виробничі процеси, швидка зміна податкових норм та вимог стосовно звітності.

Здійснення економічної експертизи вимагає ретельної підготовки на основі плану сформованої методики. Враховуючи наявні методичні програми експертиза факторів впливу проводиться у такій послідовності (рисунок 3.5).

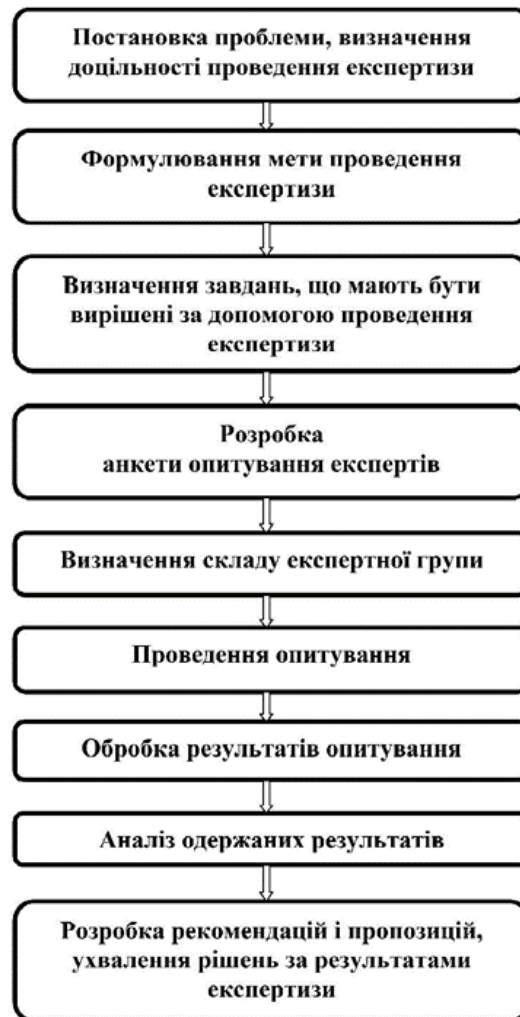

Рис. 3.5. Послідовність експертизи факторів впливу на фінансовий результат

На основі напрацювань вітчизняних вчених та існуючої методики експертного дослідження з метою визначення впливу факторів сформовано таблицю складових впливу на ФР. У запропонованій таблиці (табл. 3.1) виокремлено фактор впливу, визначено зміст його впливу та графу відсоткової вагомості впливу. Дану таблицю розроблено на основі наукового напрацювання вітчизняної вченої К. О. Утенкової. Дослідження факторів впливу є важливим елементом визначення перспектив розвитку бізнесу в частині стабільності діяльності та уникнення банкрутства.

Таблиця 3.1

Визначення показників впливу на фінансовий результат досліджуваного підприємства [57, с. 135]

Фактори впливу	Характеристика	Вагомість впливу, %
Фінансовий	Показник фінансового стану в державі, стабільність курсу валют та інфляційних процесів	10
Кадрово-інтелектуальний	Наявність кваліфікованих працівників, які знають особливості роботи та добре володіють законодавством	8
Виробничо-технологічний	Наявність основних засобів, використання здобутків науково-технічного прогресу, періодичність оновлення обладнання, відповідність виробничого обладнання міжнародним стандартам	10
Політико-правовий	Наявність державної підтримки проблемних та пріоритетних галузей, адаптація законодавчої бази до галузевих особливостей	8
Захищеність інформації	Наявність надійної системи захисту та кодування внутрішньої інформації від хакерських атак, наявність додаткового ресурсу зберігання інформації на випадок непередбачуваних подій	5
Екологічний	Вплив екологічних факторів на показники виробництва та наявність системи забруднення навколишнього середовища, дотримання екологічних норм, присутність соціальної політики захисту навколишнього середовища	10
Інвестиційно-інноваційний	Використання інноваційних технологій у виробничому та управлінському аспектах, інтеграція наукової діяльності у діяльність бізнесу	5
Соціальний	Наявність соціальних програм захисту працівників та населення поблизу виробничих потужностей, впровадження соціальних програм, підтримка належного	6
Маркетинговий	Стабільність ринкових позицій, наявність маркетингової технології, наявність постійних покупців, досконалість договірних відносин	5
Ресурсно-технічний	Рівень забезпеченості матеріалами, сировиною, технікою та ефективність їх використання	9

Енергетичний	Наявність енергетичних ресурсів, використання новітніх технологій відновлювальної енергії	6
Продовольчий	Виробництво продукції яка входить до споживчого кошика та першої необхідності	5
Транспортний	Географічне розташування з наближеністю до великих міст, наявність складів в різних частинах країни, особливості доставки власним транспортом або транспортними компаніями, логістична стратегія	5
Зовнішньо-економічний	Співпраця із зовнішніми компаніями у придбанні сировини та матеріалів, експортна діяльність, імпортна безпека, державна підтримка в сфері оподаткування, інноваціна спрямованість, вплив ринків збуту іноземних держав, сертифікаційна діяльність	8
РАЗОМ		100%

Доволі важливим перед проведенням експертного оцінювання є визначення методів оцінки впливу факторів. У науковій літературі розроблено ряд рекомендацій стосовно їх здійснення. На рисунку 3.6 представлено основні методи оцінки досліджуваного фактору та виокремлено основні їх властивості. Для достовірності та точності даних запропоновано використовувати саме математичні методи, адже вони є одними з найбільш достовірних та таких, які оперують точними даними.

Кожен із цих методів містить значні переваги над іншим, проте при їх застосуванні варто вибрати найбільш прийнятний для дослідженої категорії.

Фінансовий результат діяльності бізнес-структури є вирішальним чинником змісту рентабельності, а також результату діяльності, що здійснюється підприємством. Метою створення бізнесу є отримання позитивних ФР та пошук шляхів його збільшення. Якщо організація бухгалтерського обліку надійна, а методи – надійні, то економісти зможуть точно знати ФР. Для забезпечення якості управлінських рішень щодо ФР необхідно витягти необхідну інформацію, що міститься в бухгалтерських документах. Просте запис необхідних субрахунків – це не кінець процесу. Необхідно визначити результати для всіх

видів діяльності, які дадуть єдиний якісний результат, на який очікує підприємство.

Рис. 3.6. Методи оцінки об'єкта експертизи

Проте аналіз факторів впливу на очікувані показники можуть значно ускладнюватись через недостовірність інформації у фінансовій звітності, адже внаслідок частої зміни законодавчої бази деякі показники є неузгодженими між податковим, бухгалтерським та статистичним законодавством. Тому важливо більш детально проаналізувати вплив законодавчого чинника на інтерпретація ФР.

Об'єднавши розробки вітчизняних та зарубіжних вчених здійснені минулому, можна побачити, що питання обліку ФР досі залишається невирішеними, але на практиці потрібні більш детальні дослідження та пропозиції щодо дій. Тому проблема неузгодженості в класифікації законодавчо

визначених видів діяльності підприємств та субрахунків бухгалтерського обліку, які формують та визначають ФР, досі існує.

Інформація про результати фінансової діяльності відображається в трьох підсистемах обліку, а саме бухгалтерському, системі оподаткування та управлінському. У бухгалтерському обліку фінансові операції поділяються на рахунки та фінансові звіти.

Недотримання правил обліку та виявлені експертами відхилення не завжди означають протиправну поведінку. Однак у більшості випадків судово-економічні експертизи виявляють докази того, що відхилення є наслідком умисних дій. Проте оцінка діяльності осіб не входить до компетенції експертів-бухгалтерів і є лише прерогативою слідства та судів.

Фахівці можуть виявити типові відхилення в обліку бізнес-структур з фінансовими інструментами. Кожне відхилення можна застосувати до будь-якої об'єкту дослідження і оцінити однозначно: істотне чи незначне. Тому варто розглянути кожне місце, де можна виявити відхилення.

1. Визнання характеризує об'єкт дослідження як впливовий на облікову систему, він має наявні ознаки дії на об'єкт дослідження.
2. Оцінювання та вимірюваність означає, що даний фактор впливу чинить певний перелік дій та їх можна кількісно та якісно виміряти.
3. Повнота відображення означає, що вплив цього фактора призводить до змін показників ФР.
4. Своєчасність означає, що фактор здійснив вплив саме у період відображення доходів і витрат у фінансовій звітності, адже застаріла дія або його імовірнісний вплив не міститиме обґрунтування зміни ФР.
5. Відображення на відповідних рахунках є підтвердження первинного відображення в обліку результатів дії фактора за допомогою документування господарських операцій.
6. Класифікація означає використання обґрунтованого аналітичного розподілу елементів за найбільш властивими характеристиками та спільною дією на досліджуваний об'єкт.

7. Розкриття пояснюється належним відображенням у звітності інформації про ФР та їх законодавчо-обґрунтована деталізація.
8. Економічна доцільність означає, що визначення впливу фактора на досліджуваний об'єкт пов'язано з їх дійсною дією на досліджуваний об'єкт. Важливо також виокремити градацію впливу, адже найменш впливовими факторами можна нехтувати та не становити об'єктом дослідження, бо ресурси потрачені на їх вивчення можуть бути значно більшими ніж отриманий ефект.
9. Легітимність означає, що методи перевірки впливу повинні біти законними та не суперечити законодавству.
10. Дотримання процедур – застосування для експертизи прийнятих правил обліку та формування звітності, які визначені в обліковій політиці, навіть, якщо їх доцільність ставиться експертом під сумнів.

Виявлені експертом відхилення в межах його можливостей мають бути детально зафіксовані та використані як основа для висновків з поставлених перед ним питань.

Хоча метою ведення бухгалтерського обліку є забезпечення розуміння, довіри та контроль соціально-економічного простору, у деяких випадках він стає потужним інструментом для приховування протиправної та злочинної поведінки. Тому всіма доступними засобами, у тому числі шляхом економічної експертизи, здійснюється перевірка даних бухгалтерського обліку операцій з ФР для забезпечення виконання своїх основних функцій та розслідування економічних злочинів.

Для подолання проблеми бухгалтерського розкриття фінансових операцій запровадження контролю якості для керівників потребує зміни стандартів бухгалтерського обліку, плану рахунків та методичних рекомендацій.

Висновки до розділу 3

Проведення кожного дослідження з метою отримання ефективних та результативних рішень передбачає дотримання спеціальної методики проведення. Для судово-економічних експертиз методика проведення становить основу дослідження та є запорукою отримання достовірних висновків. На основі проведеного дослідження визначено ключові завдання експертизи, які полягають в вивченні питань стосовно отриманих доходів за усіма джерелами надходження, а також вивчення витрат і їх походження. На основі вивчення основних складових відбувається отримання інформації яка впливає на показники ФР. Опісля експерт вивчає причинно-наслідкові зв'язки виникнення доходів та витрат, а саме окремо досліджує операції зі сплати акцизного збору, ПДВ, державного мита, касових операцій та інших. Стосовно використання державних коштів проводиться судово-економічна експертиза їх витрачання на закупівлі товарів або оплати робіт, а також стосовно питань використання коштів не за призначенням.

Проведення експертного дослідження повинно відбуватись на основі розроблених на законодавчому рівні методик з урахуванням видів діяльності досліджуваного об'єкта.

На фінансовий результат впливають ряд зовнішніх та внутрішніх факторів, які безпосередньо чи опосередковано його змінюють. Безпосередній вплив факторів легко визначити та можна простежити їх керованість, натомість опосередкована дія проявляється не одразу, але саме вони доволі часто створюють найбільш негативний вплив. На основі досліджень нормативного регулювання та напрацювань вітчизняних науковців визначено послідовність проведення експертизи факторів впливу на фінансовий результат.

У роботі запропоновано методику визначення факторів впливу на ФР з визначенням їх основних властивостей впливу та відсотковим значенням ступеня дії.

Проте аналіз факторів впливу на очікувані показники можуть значно ускладнюватись через недостовірність інформації у фінансовій звітності, адже внаслідок частотої зміни законодавчої бази деякі показники є неузгодженими між

податковим, бухгалтерським та статистичним законодавством. Тому важливо більш детально проаналізувати вплив законодавчого чинника на інтерпретація ФР.

Висновки

Важливою умовою існування суб'єкта господарської діяльності являється позитивний фінансовий результат.

Зіставлення доходів і витрат, які класифікуються за видами діяльності проводяться для того, щоб дізнатись фінансовий результат.

Аналіз розглянутих в економічній літературі характеристик фінансового результату дозволяє стверджувати, що фінансовий результат є категорією, що відображає результативність господарської діяльності кінцевим результатом якої є прибуток або збиток.

Необхідно зазначити, що розібратися в недоліках обліку фінансових результатів на сьогоднішній день доволі складно. Бо ми знаходимося в умовах, частої фальсифікації фінансового обліку та звітності, що призводить до зловживань різних учасників господарських процесів.

А тому, щоб виявити подібні злочини, необхідні професійні і наукові знання експерта-економіста.

З кожним роком іде збільшення кримінальних справ з розслідування розкрадання матеріальних цінностей, товарів, грошових коштів та уникнення сплати обов'язкових платежів до бюджету.

Разом із цим зростає потреба в судово-економічній експертизі, проведенні робіт з попередження злочинів у сфері економіки.

За результатами проведеного дослідження для розвитку та вирішення проблем судово-економічної експертизи, слід вчинити наступним чином:

- запровадити практику залучення спеціалістів з вищою спеціальною освітою до слідчих (розшукових) для пошуку та відібрання документів податкового та бухгалтерського обліку, щоб об'єктивно економічну експертизу і дослідження;
- забезпечити замовників судової експертизи наданням консультацій судового експерта про формулювання питань, які ставитимуться при експертизі або дослідженні;

– забезпечити контроль над суб'єктами господарської діяльності, необхідності справляння обов'язкових платежів до бюджету для уникнення поширення фіктивних банкрутств.

Здійснення податкових перевірок, а також і погодження висновків про їх результати вважається найбільш складним і конфліктним аспектом взаємодії платника податків і податкового органу. Даний процес потребує додаткового законодавчого врегулювання.

Очевидно, суб'єкти податків роблять все можливе для оптимізації розміру власного податкового навантаження (деякі мінімізують їх, вдаючись до вчинення протизаконної економічної діяльності, не виключаючи можливість заснувати фіктивні юридичні суб'єкти). Тим часом органи податкових структур – щонайбільше збільшити податкові надходження до державного бюджету.

З огляду на зазначене, судово-економічні експертизи, інтенсивними темпами входять в потребу економічної галузі та актуалізуються для виправдання цілі підтвердити або спростувати висновки звершеного контролю Державною податковою інспекцією щодо фіктивних (безтоварних) операцій господарських суб'єктів завищення (заниження) обов'язкових платежів. А отже, доцільно конкретніше переглянути питання про призначення органами досудового розслідування та судового слідства підрозділам Експертної служби МВС України судових економічних експертиз і досліджень за спеціальністю 11.1 «Дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності», зокрема на проблемних аспектах цього питання, які нині не узгоджені ні процесуально, ні законодавчо. Проблематичними випадками залишаються:

– не врахування при формулюванні запитань, які виносяться для вирішення економічної експертизи, того що завдання судової експертизи не передбачають проведення ревізійних дій економічними спеціалістами (зокрема, визначення будь-яких економічних показників без попереднього проведення документальних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємницької діяльності суб'єктом контролю);

- висунення недоречних питань, які не обумовлюються компетенцією експерта-економіста, внаслідок чого є неможливими у вирішенні;
- забезпечення економіста не повною, недостатньою, неправдивою кількістю інформації та документів, щоб провести судово-економічну експертизу.

Тобто, підсумовуючи, можна сказати, що судово-бухгалтерська експертиза фінансових результатів є достатньо трудомістким процесом, який вимагає не лише спеціальних фахових знань з обліку фінансових результатів, але й чіткого дотримання методики проведення з визначенням завдання, методичних прийомів і необхідної інформації. Вправний розшук відповіді на задані питання є визначенням якості проведеної експертизи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик О. В. Аудит технічного забезпечення КСБО. *Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Львів, 2017. С. 308.
2. Адамик О. В., Сисюк С. В. Інформаційні системи управління підприємством : вибір базових технологій та програмного забезпечення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. С. 891–894.
3. Арич М. I Концептуальні підходи до визначення фінансово-економічних результатів підприємства.
URL:<http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8848/1/11.pdf>
4. Білуха М. Т. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. Київ : Видавнича компанія Воля, 2004. 656 с.
5. Бугай Н. Судово-бухгалтерська експертиза як складова економічного контролю: сьогодення та майбутнє. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2014. Вип. 2. С. 62–70.
6. Бурлака С.М. Особливості визначення фінансових результатів діяльності підприємств. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/92.pdf>
7. Бутинець, Ф. Ф. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. Житомир : ПП Рута, 2004. 460 с.
8. Бухгалтерський облік : підручник / Крупка Я. Д., Задорожний З. В., Романів Р. В. та ін. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 450 с.
9. Василевич В. В. Експертиза нормативно-правових актів у сфері запобігання злочинам: поняття та об'єкти. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 138–144.
10. Вільгушинський М. Й. Тактика судового слідства в системі криміналістики : монографія / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2013. 168 с.
11. Волкова І. А. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 84 с.

12. Глібко В. М. Теоретичні та організаційні основи призначення і проведення судово-економічної експертизи. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tipp_2013_2_46.pdf
13. Гончаренко В. Г. Експертизи у судочинстві : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. К. : Юрінком Інтер, 2015. 504 с.
14. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 р. №567-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 18, № 19-20. № 21-22. Ст. 144.
15. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991р. №1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6, Ст. 56.
16. Грещак М. Г., Коцюба О. С. Управління витратами : навч.-метод. посібник для самот. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2016. 131 с.
17. Дікань Л. В., Понікаров В. Д., Кожушко О. В. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. Харків : ХНЕУ, 2014. 431 с.
18. Дорош О. Б. Бухгалтерський облік та аудит фінансової діяльності підприємства : дис. ... канд. екон. наук. : 08.00.09 / ННЦ Інститут аграрної економіки. Київ, 2011. 198 с.
19. Духновська Л. М. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. Київ : НУХТ, 2012. 143 с.
20. Експертизи у судочинстві України : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка та І. В. Гори. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 502с.
21. Жабровець Н. Ю., Осадча О. О. Основні аспекти організації обліку фінансових результатів. *Студентський вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2014. Випуск 1 (1). С. 119-122.
22. Жук В. М. Бухгалтерський облік : шляхи вирішення проблем практики і науки : монографія. Київ : ННЦ Інститут аграрної економіки, 2012. 454 с.
23. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291

24. Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах : Наказ Міністерства юстиції України від 12.12.2011р. №3505/5.
25. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз : Наказом Міністерством юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (із змінами і доповненнями).
26. Ковальчук О. О. Судово-економічна експертиза : теоретичний аспект. *Управління розвитком.* URL: http://www.nbu.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_12_25
27. Коришко Н. Організація обліку фінансових результатів суб'єктів підприємницької діяльності. *Економічний аналіз.* Випуск 6, 2010. С. 84–86.
28. Корінько М. Д. Судова експертиза у процесі господарської діяльності. *Інтелект XXI.* 2016. №2. С. 95–98.
29. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. №2341-III. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 25–26. Ст.131.
30. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
31. Кривцова Т. О. Удосконалення правового забезпечення судово-економічних експертиз. *Бізнес-інформ.* 2015. № 2. С. 48–53.
32. Кузьменко О. Є . Проблемні питання при проведенні судово-економічних експертиз щодо встановлення збитків. *Вісник ОНДІСЕ Наукове-практичне видання.* 2020. Випуск 8. С.58.
33. Лук'яненко С. В. Завдання та можливості судової економічної експертизи під час розслідування злочинів у бюджетній сфері. *Вісник ОНДІСЕ Наукове-практичне видання.* 2019. Випуск 6. С. 75.
34. Мальцев Д. О. Експертиза в господарському процесі : деякі питання вдосконалення законодавства. *Бюлетень Міністерства юстиції України.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2010_10_15.

35. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів» від 01.01.2012р.
36. Морозова Н. І., Фоміна. О. В. Бухгалтерський облік у торгівлі : навч. посіб. Київ : КНТЕУ, 2013. 316 с.
37. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998р. №53/5.
38. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства Фінансів України від 07.02.2013 р. № 73.
39. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : Наказ Міністерства Фінансів України від 29.11.1999 р. № 290.
40. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства Фінансів України від 31.12.99 № 318.
41. Олійник Л. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : сучасний стан та перспектива розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія : Економічні науки.* 2014. №5. С. 234–237.
42. Орлова В. Облік використання та розподілу прибутку. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2010. №12. С. 20–23.
43. Пашинська І. І. Концептуальні основи судово-економічної експертизи. *Вісник Житомирського державного технологічного університету.* 2013. №1. С. 296–298.
44. Пашковська О. В. Вирішення судово-економічною експертизою питань, пов'язаних із розрахунком розміру збитків, спричинених порушеннями договірних зобов'язань. *Вісник ОНДІСЕ Наукове-практичне видання.* 2019. Випуск 5. С. 147.
45. Пащенко Т. В. Бухгалтерська експертиза і аудит як форми використання спеціальних економічних пізнань. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(4\)__19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(4)__19).

46. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17, Ст. 112.
47. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 01.08.2021 р. № 2258-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 9. Ст. 50.
48. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996 – XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365
49. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України втратив чинність від 21.10.2019 р. № 2343-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 31. Ст. 440.
50. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку : Наказ Мінфіну України від 30.11.99р. № 291
51. Про судову експертизу : Закон України від 01.01.2021 р. № 4038-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232.
52. Прохар Н. В., Ночовна Ю. О. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики : монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 257 с.
53. Романів С. Р. Економічна експертиза : її сутність і роль у сфері контролю. *Наукові економічні дослідження : теорії та пропозиції* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Запоріжжя, 2016. С. 76–78.
54. Романів С. Р. Основні напрямки удосконалення правового регулювання судово-економічної експертизи в Україні. *Економіка та суспільство*. Мукачів : Мукачівський державний університет, 2017. №10. С. Сторінки
55. Світлоока, В. Місце економічної експертизи у сфері економічних відносин. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/884/1.pdf>
56. Софілканич О. В. Актуальні проблеми судово-економічної експертизи у кримінальних провадженнях про економічні злочини. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2013_1_28

57. Утенкова К. О. Теоретичні засади формування методики експертної оцінки впливу окремих чинників на стан економічної безпеки аграрних підприємств. *Економіка та держава*. 2020. № 4. С. 133–140
58. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003р. № 435-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44, Ст. 356.
59. Швець В.Є. Основи бухгалтерського обліку та судово-бухгалтерської експертизи : підручник. Київ : Каравела, 2008. 240 с.
60. Шипіна С. Б. Сутність поняття «фінансові результати» як об'єкта бухгалтерського обліку. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2012. №1 (59). С. 229–232.
61. Щербаковський М. Г. Призначення та провадження судових експертиз. Харків : Фактор, 2011. 400 с.